

Maret Lill ◦ Evelyn Ojaperv
Katri Pern ◦ Krista Saadoja

Inimeseõpetuse tööraamat VI klassile

1. osa

Maret Lill • Evelyn Ojaperv • Katri Pern • Krista Saadoja

INIMESEÕPETUSE TÖÖRAAMAT

VI klassile

1. osa

Minu nimi on

.....
.....

Õpin

.....
.....

2012

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Maret Lill, Evelyn Ojaperv, Katri Pern, Krista Saadoja
Inimeseõpetuse tööraamat VI klassile. 1. osa

Tööraamat vastab põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (2010) lihtsustatud õppele.

Retsenseerinud *Anu Pärnpuu, Erle Põiklik*

Küljendanud *Kristi Helekivi*

Kaane kujundanud *Eve Kurm*

Pildid joonistanud *Klaudia Tiitsmaa*

Autorid tänavad eksperti *Kaja Pladot* innustuse ja toetuse eest, retsensente *Erle Põiklikku* ja *Anu Pärnpuud* asjalike parandusettepanekute eest ning *Klaudia Tiitsmaad* toredate joonistuste eest.

Õppevara väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi “Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove.

Autoriõigus: SA Innove, 2012

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

ISBN 978-9949-487-91-2 (kogu teos)

ISBN 978-9949-487-92-9 (kogu teos, pdf)

ISBN 978-9949-487-93-6 (1. osa)

ISBN 978-9949-487-94-3 (1. osa, pdf)

ISBN 978-9949-487-95-0 (2. osa)

ISBN 978-9949-487-96-7 (2. osa, pdf)

ISBN 978-9949-487-97-4 (3. osa)

ISBN 978-9949-487-98-1 (3. osa, pdf)

Trükiettevalmistus: Kirjastus Studium
Riia 15 b, Tartu 51010
Tel 7343 735, www.studium.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas
Lohkva, Luunja vald
Tartumaa 62207

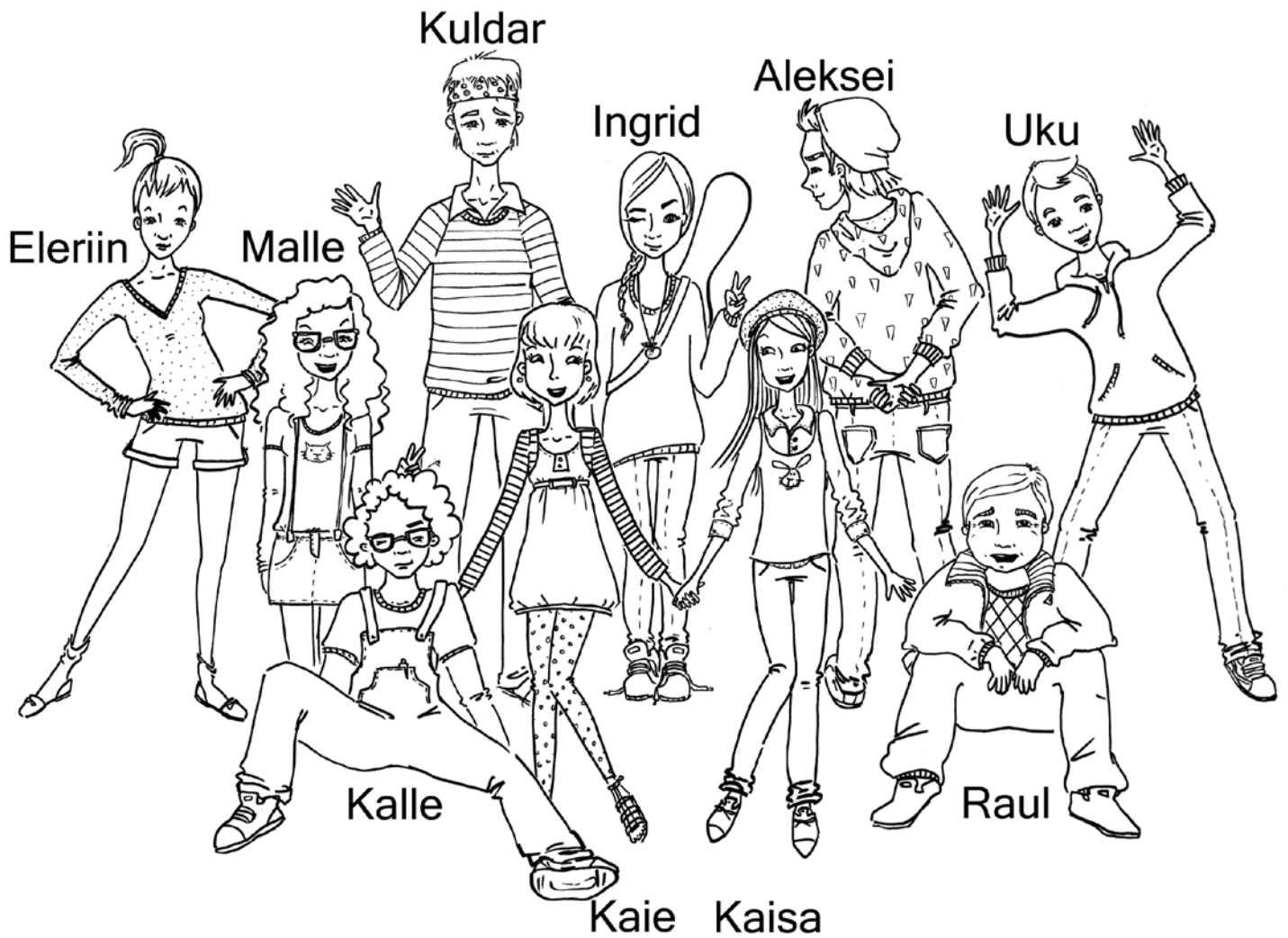
Sisukord

Saame tuttavaks!	5
SUHTLEMINE ISEENDAGA	8
Mina-pilt ehk kes ma olen	8
Minu võimed ja oskused	10
Huvitegevus	14
Mis segab õppimist?	18
Inimeste sarnasused ja erinevused	22
Enesehinnang	26
KORDAMINE. Suhtlemine iseendaga	33
SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTEGA	37
Miks me suhtleme?	37
Kuidas me suhtleme? Rääkimine ja kuulamine	42
Kuidas inimesi mõjutada?	44
Suhtlemine sõpradega ja “sõpradega”	49
Mina arvan nii!	53
Ütlen EI!	58
Arusaamatused ja tülid	61
Valetamine	63
Süüteo ülestunnistamine ja vabandamine	68
Olen iseseisev.	71
KORDAMINE. Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega	75

Inimeseõpetuse tundides õpid sa ennast ja teisi paremini tundma.
Sa saad vajalikke näpunäiteid, kuidas kaaslastega suhelda,
tervist hoida ja ümbruses ohutult tegutseda.

6. klassi inimeseõpetuse tundides on sulle kaaslasteks
Saarde kooli 6. klassi õpilased.

PÕNEVAT KOOLIAASTAT!

Saame tutvavaks!

1. Loe.

Esimese septembri hommikul on Saarde kooli kuuendas klassis suur sagimine. Kõik õpilased on elevel, sest nad pole ju mitu kuud koos olnud. Õpetaja Juta Lepik tervitab rõõmsalt lapsi.

Õpilased Kalle ja Malle istuvad juba keskmises reas, esimeses pingis. Kalle istub akna pool. Kaksikud istuvad alati tahvli lähedal, sest nad näevad halvasti. Neil on prillid.

Ingrid leiab koha akna all keskmises pingis. Talle meeldib väga tunni ajal aknast välja vaadata.

Eleriin hüüab üle klassi kõigile: “Tere!” ja istub seina äärde, sõbranna Malle lähedale.

Aleksei ja Raul tahavad koos istuda tagumisse pinki. Aga Kalle ja Malle taha on ennast seadnud tüdrukud Kaisa ning Kaie. Poisid püüavad tüdrukuid ümber veenda, kuid see ei õnnestu. Nii hõivavad nad tagumises reas kaks üksikut kohta. Kohale istudes müksab Aleksei lillepotti.

Viimasena saabuvad sõbrad Uku ja Kuldar. Klassis on veel vaba kaks pinki. Uku istub õpetaja vastu. Kuldarile jääb uksepoolne koht.

2. Leia tekstist õpilaste nimed. Jooni need.

3. Täida lüngad.

Saarde kooli 6. klassis õpib kokku ..... õpilast. Seal on viis tüdrukut:

....., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ...

..... ja viis poissi: ....., ..., ..., ..., ...

....., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ...

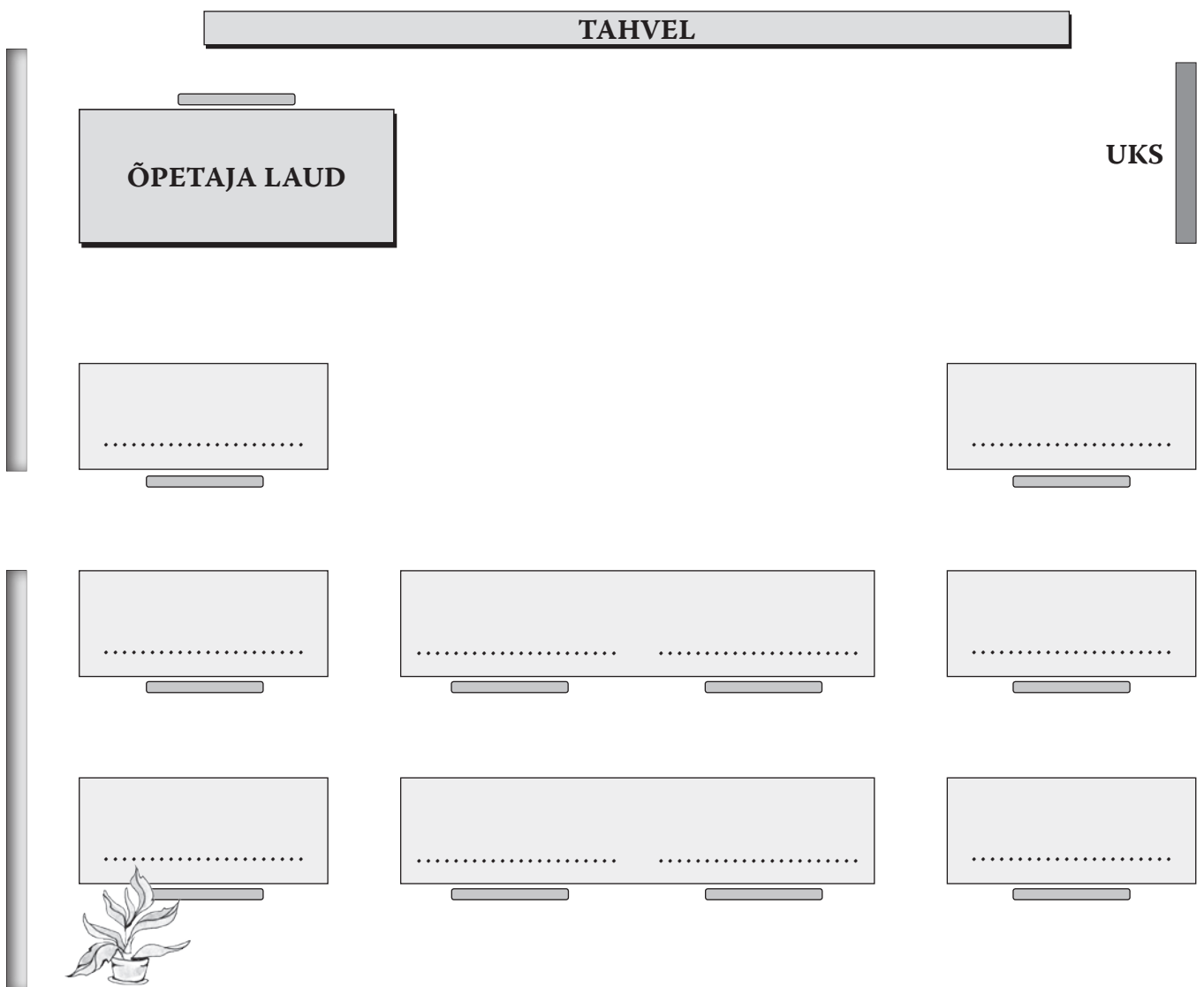
..... .

Kaksikud ..... ja ..... istuvad alati tahvli lähedal. .... armastab aknast välja vaadata. Ta istub .....

Klassi tagumises reas istuvad ....., ..., ... ja .....

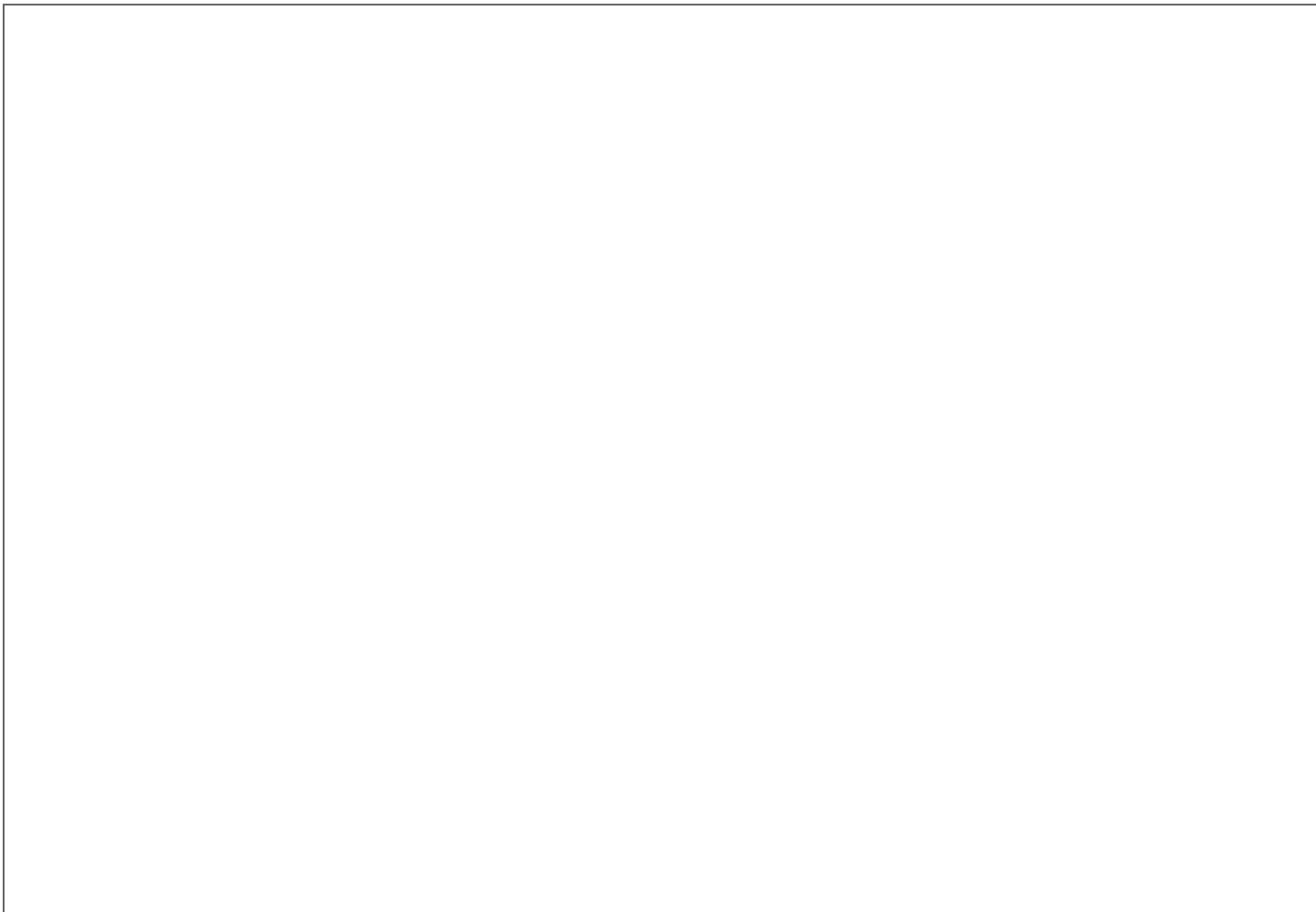
Ukse juures istub ..... Tema selja taga on ..... koht. Õpetaja vastas istub .....

4. Täida klassi plaan. Kasuta teksti abi.

5. Minu klassi plaan.

1. Joonista oma klassi plaan. Märki plaanile tahvel, uks, aknad, õpetaja laud, õpilaste lauad, kapp. Lisa muu vajalik.
2. Kirjuta kohtadele oma klassikaaslaste nimed.
3. Värvige enda koht kollaseks.
4. Värvige poiste kohad siniseks.
5. Värvige tüdrukute kohad punaseks.

6. Täida lüngad.

Mina õpin (*millises koolis?*).....

Ma käin (*mitmendas?*) ..... klassis. Meie klassis on (*mitu?*) ..... õpilast.

Meie klassi-ruum asub (*mitmendal?*) ..... korrusel.

Minu kõrval istub .....

Meie klassijuhtaja nimi on .....

SUHTLEMINE ISEENDAGA

Mina-pilt ehk kes ma olen

Suure osa ajast veedad sa koos teistega. Mõnikord on hea ka üksi olla. Selleks, et enda ja teistega hästi läbi saada, pead sa ennast hästi tundma.

1. Koosta enda kohta ajaleht. Täida lüngad.

Ajaleht "KÕIK MINU KOHTA"

.....
(kuupäev, aasta)

Minu nimi on .....

Sõbrad kutsuvad mind .....

See on minu hüüdnimi.

Olen ..... aastat vana *poiss/tüdruk*. Mul on .....

värvi silmad ja ..... värvi juuksed. Olen ..... cm pikk.

Mulle meeldib väga (*mida teha?*):

.....
.....

.....
.....

.....
.....

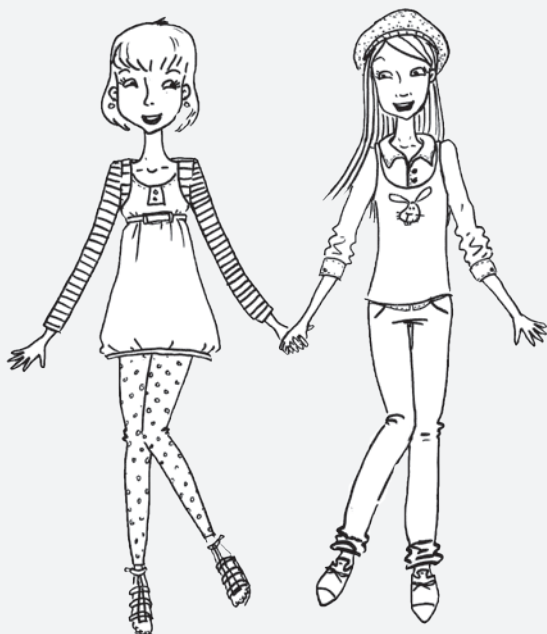
Pilt minust

Minu parimad omadused:

.....

.....

.....

Minu sõber ütleb minu kohta:

.....
.....
.....
.....
.....

Ma meeldin teistele sellepärast, et .....

.....
.....

Minu lemmikud

Minu lemmikaulja on

.....

Minu lemmikõpetaja on

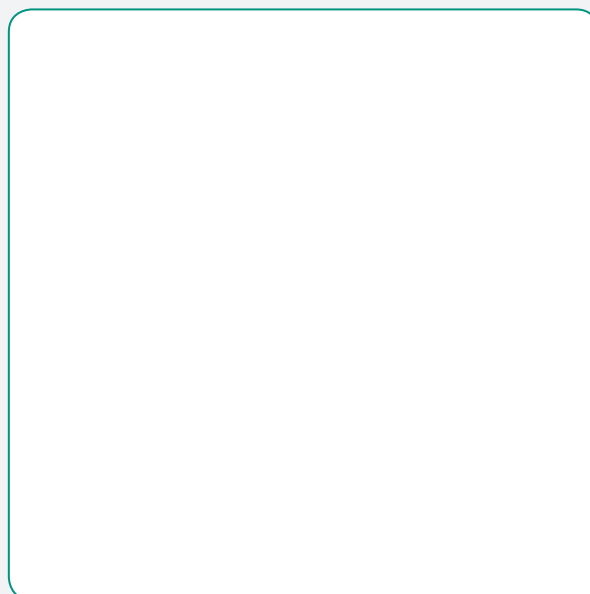
.....

Minu lemmiksöök on

.....

Minu lemmikriietus on

.....

Pilt mõnest lemmikust

Tänases tunnis kirjeldasid sa iseennast, nimetasid enda parimaid omadusi ja lemmikuid. Sa uurisid oma *mina-pilti*.

Minapilt on arusaamine iseendast.

Minapilt näitab, mida sa enda kohta tead ja mida endast arvad.

Minu võimed ja oskused

Võimed on inimese omadused, millest sõltub, kuidas inimene omandab uusi teadmisi ja oskusi.

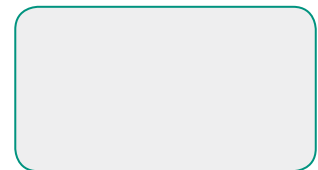
Võimed on inimesele juba sündides kaasa antud ja need on igaühel erinevad. Me saame oma võimeid tegevuste kaudu arendada. Mõni meist oskab hästi laulda. See näitab, et tal on head muusikalised võimed. Temast võib saada väga hea laulja, kui ta oma häält arendab ja muusikat edasi õpib.

Me ei oska kõike võrdselt hästi. Igal meist on ka midagi, milles oleme nõrgad ja mille õppimiseks peame rohkem harjutama.

1. Uuri oma võimeid katsete abil.

- **Kiiruse ülesanne**

Võtke paaridesse. Üks paariline paneb käe lauale, peopesa ülespoole. Teine püüab talle plaksu lüüa. Esimene tõmbab kiiresti käe ära.

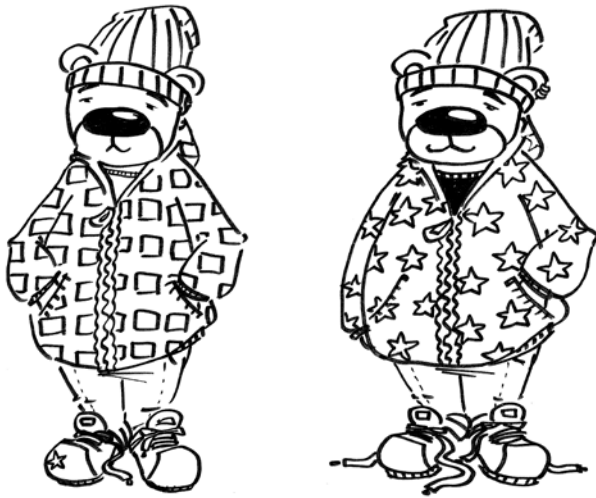

Kumb oli kiirem? .....

Vahetage osad. Kumb oli nüüd kiirem? .....

• Tähelepanu ülesanne

Leia piltidelt erinevused. Märki need pildile.
Mitu erinevust said? .....

• Mälu ülesanne

Vaata hoolega laual olevaid esemeid (7 tk). Jäta meelde, mida näed. Õpetaja katab esemed kinni.

Kirjuta, mis on lina all.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

• Lõhna ülesanne.

Õpetaja annab sulle nuusutada erinevaid lõhnu.
Arva ja kirjuta!

.....
.....
.....

2. Milliseid võimeid sa kasutasid, et eelnenud ülesandeid täita?

Kirjuta võime sobiva ülesande juurde kastikese sisse.

Võime midagi kiiresti teha

Võime asju jätta meelde ehk mälu

Võime lõhna tunda

Võime keskenduda ehk tähelepanu

- Millise ülesande sa kõige täpsemalt lahendasid? Tee rist.

plaksu ülesanne	
tähelepanu ülesanne	
mälu ülesanne	
lõhna ülesanne	

- Vahetage vihikud pinginaabriga. Millise ülesande sinu pinginaaber kõige täpsemalt lahendas?

.....

PEA MEELES!

Inimeste võimed on erinevad. Mõned on tähelepanelikumad piltide võrdlejad. Mõned tunnevad väga hästi lõhnu ära. Nii ei saagi olla, et keegi on igal pool väga hea või kellelgi ei tule üldse midagi hästi välja.

Sina oled omamoodi. See ongi tore.

Kindlasti oled märganud, mis sul hästi välja tuleb. Näiteks oskad sa hästi lugeda, arvutada, meisterdada või jalgpalli mängida. Võimed aitavad õppida. Õppides ja harjutades tulevad **oskused**.

3. Uku isa on ehitaja. Eleriini ema on müüja.

Vali loetelust, milliseid oskuseid neil vaja läheb. Täida tabel.

tunneb numbreid, oskab ravida loomi, oskab kasutada haamrit, oskab süsti teha, oskab müüri laduda, oskab kasutada loodi, oskab töötada kassaaparaadiga

Ehitaja	Müüja

- Mis oskused jäid üle? Jooni need.
- Allajoonitud oskused on Kalle ja Malle isal. Nuputa, mis amet on Kalle ja Malle isal.

Kalle ja Malle isa on .....

4. Loetelus on nimetatud erinevaid oskusi. Jooni, mis sinu kohta kehtib.

Kirjuta veel üks oma oskus punktiirile.

- Ma oskan hästi *joonistada / lugeda / laulda / arvutada / joosta / kududa / palli mängida / arvutis kirja kirjutada / .....*
- Ma ei oska veel hästi *joonistada / lugeda / laulda / arvutada / joosta / kududa / palli mängida / arvutis kirja kirjutada / .....*

5. Küsi enda kohta arvamust õpetajalt ja ühelt sõbralt. Lõpeta laused.

- Minu sõber arvab, et ma oskan hästi .....
- Minu õpetaja arvab, et ma oskan hästi .....
- Sõbra arvates valmistab mulle raskusi .....

- Õpetaja arvates valmistab mulle raskusi .....
- .....

6. Mäng. Arva ära, mida ma teen.

Võta õpetaja käest sedel, millele on kirjutatud üks tegevus. Katsu seda tegevust teistele keha ja liikumise abil näidata. Sõnu ja häält ei tohi kasutada. Teised peavad ära arvama, mida sa näitad. See õpilane, kes sinu tegevuse ära arvab, saab järgmiseks esinejaks.

Oma võimeid ja oskusi on sul hea teada. Nende tundmine aitab võtta endale ülesandeid, mis sul hästi välja tulevad. Samuti tead, mida pead rohkem harjutama.

Huvitegevus

1. Loe.

Saarde koolis käisid täna külalised. Esinema olid tulnud lapsed naaberkooli tsirkuse ringist. Tsirkuse trikkide õppimine on nende huviala ehk hobi.

Kogu koolipere oli kogunenud saali, et vaadata akrobaatide esinemist.

Väikesed lapsed koos täiskasvanutega turnisid lae all, tegid saltosid ja kukerpalle. Nad sõitsid üherattaliste ratastega ning tegid ka võlutrikke.

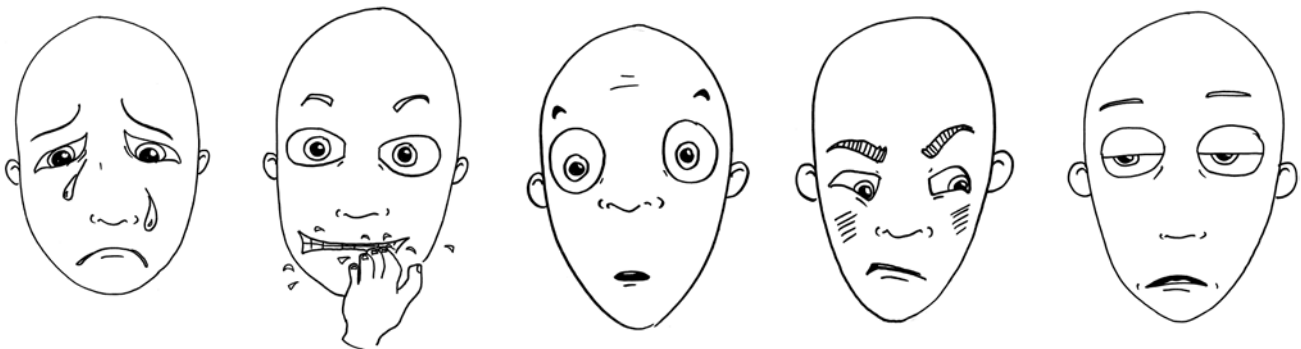

Eriti meeldis Mallele väike tüdruk, kes tantsis värviliste lintidega. Kalle tahtis olla poisi asemel, kes oskas sõita ühel rattal. Pärast etendust arutlesid lapsed klassis, mida huvitavat nemad vabal ajal teevad – millised on nende huvialad ehk hobid.

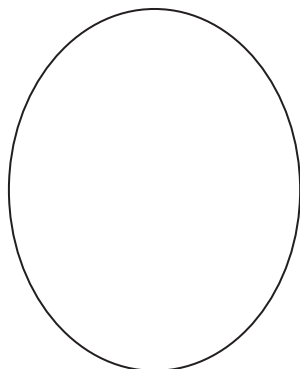
2. Vasta küsimustele. Kirjuta.

- Milline oli külaliste hobi? .....
- Mida külalised oskasid teha? .....
- .....
- Kelle esinemist nautis Malle? .....
- Otsusta, mida väljendab pilt. Kirjuta pildi alla.

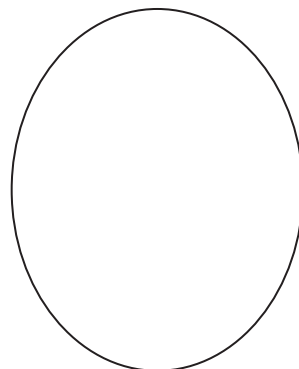
kurbus, põnevus, üllatus, viha, hirm, vastikus, kadetus, igavus

- Millise näoga võis Malle jälgida etendust? .....
Põhjenda.
- Millise näoga võis Kalle vaadata ühel rattal sõitvat poissi? .....
Põhjenda.
- Joonista.

MALLE

KALLE

3. Loe erinevate huvitegevuste kirjeldusi. Arva, millise hobiga on tegemist. Kirjuta.

- Raul käib peale tunde trennis. Kevadel, suvel ja sügisel nad jooksevad ja sõidavad rulluiskudel. Talvel, kui on lund, sõidavad nad suuskadega.

Rauli hobi on .....

- Kaie sõidab kaks korda nädalas bussiga rahvamajja. Seal õpib ta gvaššide ja õlivärvidega maalima ilusaid pilte.

Kaie hobi on .....

- Aleksei käib sõpradega õhtuti rulaga sõitmas. Aleksei kõige ägedam trikk on rulaga salto tegemine.

Aleksei hobi on .....

- Eleriinile meeldib tantsimine. Ta käib kolm korda nädalas trennis, kus ta õpib valssi, tangot ja teisi peotantse tantsima. Eleriinile meeldib esineda, sest siis on tal seljas imeilusad kleidid ja jalas kotsaga kingad.

Eleriini hobi on .....

- Kaisa on vaikne tüdruk. Talle meeldib kõige rohkem kodus olla ja raamatuid lugeda. Vahel on lugu nii põnev, et Kaisa mõtleb end raamatu tegelaseks. Ta ei saa raamatut enne kinni panna, kui lugu on läbi loetud.

Kaisa hobi on .....

- Uku on suur loomasõber. Tema peres on kaks koera. Igal nädalavahetusel käib Uku isa koertega koertekoolis. Uku on sageli isaga kaasas. Seal nad treenivad loomi – õpetavad neid sõna kuulama ja inimest kaitsma. Suurena tahaks Uku saada koertetreeneriks.

Uku hobi on .....

Kelle hobi on sinu arvates kõige huvitavam? .....

Mis sulle endale huvi pakub? .....

Millised huviringid on sinu koolis? .....

.....

4. Arutle kaaslastega.

- Miks on oluline, et inimesel oleks huviala?
- Mille järgi inimesed valivad endale sobiva huviala?
- Milliseid hobisid saab teha üksinda, milliseid koos teistega?
- Millised hobid vajavad palju raha? Milliste hobidega on odavam tegeleda?
- Miks inimesed loobuvad oma hobist?
- Kas hobist võib saada elukutse/töö? Nimeta mõni tuntud Eesti inimene, kelle hobist on saanud tema töö.

5. Vali piltide hulgast üks huvitegevus. Vasta pildi järgi küsimustele.

- Millist hobi inimene harrastab?

.....

- Kas seda hobi saab harrastada üksinda või koos teistega?

.....

- Milliseid asju on selle hobi harrastamiseks vaja?

.....

- Mida peab selle hobiga tegeleja oskama?

.....

- Kas sina tahaksid selle hobiga tegeleda?

.....

6. Kandke eelmise ülesande vastused klassis ette. Võrrelge vastuseid.

Hobi on tegevus, mida sulle meeldib teha vabal ajal.

Hobi valik sõltub sinu huvidest ja oskustest.

Hobist võib saada elukutse.

7. Mäng. Arva ära minu hobi.

Mõtle endale üks hobi. Teised püüavad seda ära arvata.

Nad võivad esitada vaid neid küsimusi:

- Kas seda hobi tehakse üksinda või koos?
- Milliseid asju on selle hobiga tegelemiseks vaja?
- Mida peab selle hobiga tegeleja oskama?

Mis segab õppimist?

1. Vaata pilte. Vasta küsimustele.

- Kes on pildil peategelane / peategelased?
- Mida ta teeb / nad teevad?
- Kuidas see segab õppetööd?

1.

2.

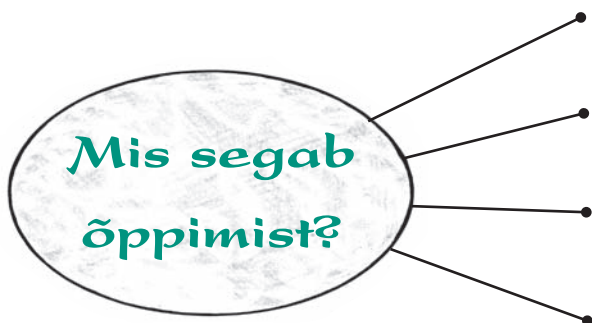

3.

4.

2. Tee piltide põhjal kokkuvõte.

.....

.....

.....

.....

3. Mis segab sinul õppimist? Märki ristiga. Lisa.

Segab õppimist	X	Aitab õppida
raske on oma pingis vaikselt istuda		
ei oska leida õiget kohta õpikus		
vastan kätt tõstmata		
õppevahendid on kodus		
ma ei julge abi küsida		
mõte läheb rändama		
mul on raske oma järge oodata		
kodus puudub õppimiseks sobiv koht		
kaasõpilased lärmavad		
pinginaaber lobiseb		

- Otsi oma probleemile lahendus!
- Leia loetelust, mis aitab sul probleemi lahendada. Kirjuta tabelisse segava tegevuse järele.
  - Istun toolil, jalad maas.*
  - Ootan vaikselt oma järjekorda.*
  - Tõstan käe, kui soovin vastata.*

- d) *Panen kodus kooliasjad koolikotti tunniplaani järgi.*
- e) *Vaatan päevikust, mis on homseks õppida.*
- f) *Kui ei oska, küsin abi.*
- g) *Osalen tunnis, kuulan ja räägin kaasa.*
- h) *Kasutan õpikus järje hoidmiseks järjehoidjat.*
- i) *Kuulan õpetajat.*
- j) *Palun pinginaabril vaikselt olla.*
- k) *Tuletame meelde ja täidame ühiselt klassireegleid.*
- l) *Õpin raamatukogus või pikapäevaklassis.*

4. Kuidas tunnis käituda, et kõik saaksid õppida?

TUNNIS KÄITUMISE REEGLID

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tee kindlaks, mis segab sinul õppimisele keskenduda.

Otsi oma probleemile lahendus.

Harjuta sobilikku käitumist igas tunnis.

Inimeste sarnasused ja erinevused

1. Loe.

.....

Kuldar ootab peatuses bussi. Tema ümber on palju inimesi. Kuldar uurib neid lähemalt. Kuldar silmitseb huviga ümbritsevaid inimesi.

Poisi kõrval seisab temast palju lühem tüdruk. Tal on pikad punased juuksed ja seljas lühike kleit. Ootepaviljoni nurga taga seisab kõssis seljaga vana mees. Tal on kepp käes ja ta tundub väga väsinud. Järsku kihutab Kuldarist mööda rattaga poiss. Tal on jalas moekad püksid, seljas popp T-särk ja peas nokamüts. Poiss on Kuldari arvates väga lahe.

Veel jäävad poisile silma ema ja tütar. Nad räägivad vene keeles. Kuldar saab aru, et nad lähevad sünnipäevale.

Juba tulebki buss ja Kuldar peab bussi peale minema. Poisil on kahju, et inimeste uurimine pooleli jäi.

Ta hakkab juba bussi astuma. Siis märkab ta, et bussist tahab väljuda valge kepiga tädi. Poiss teab, et valge kepiga liiguvad pimedad inimesed. Ta ootab, kuni naine bussist maha astub ja läheb siis ise bussi.

2. Vasta küsimustele.

- Kus Kuldar inimesi uurima hakkas? Miks just seal?

.....

- Milliseid erinevaid inimesi Kuldar märkas? Jooni need kohad tekstis.

- Kes Kuldarile kõige rohkem meeldis?

.....

- Mida võis Kuldar mõelda, kui vaatas inimesi enda ümber? Arutle kaaslastega.

- Mõtle loole pealkiri. Kirjuta see teksti ette punktiirile.

3. Paiguta sõnad sobiva pealkirja alla.

moodne, mees, beebi, pikk, ratastooli kasutaja, eestlane, naine, sportlik, eakas, venelane, koolilaps, soomlane, räpane, vaeg-nägija

Sugu	Vanus	Välimus	Tervis	Rahvus

Kahte ühesugust inimest ei ole.

Me erinevate üksteisest ja see muudabki inimesed huvitavaks.

4. Loe. Vasta küsimustele.

- Liis kolis uude kohta elama. Ta tahtis minna laupäeval õue mängima. Isa tõstis tütre liivakasti liivakooke tegema ja läks ise kaugemale autot pesema. Õue tulid ka Karl ja Kaarel. Nad märkasid Liisi ratastooli ja hakkasid sellega ümber liivakasti rallitama. Liis kohkus ja hakkas nutma.

Mille poolest erines Liis poistest? .....

.....

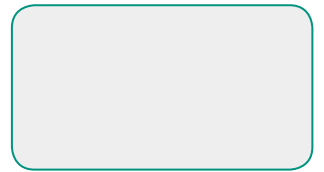
- **Sandra** käis perega laadal. Seal oli väga palju rahvast. Sandra ema jäi seisma tantsivate mustlaste juurde. Esinejad olid pikkades kirevates riietes ja nende ehted kilisesid. Sandrale meenutas nende välimus mardisante ja ta puhkes valjusti naerma. Seda märkas Sandra ema. Ta noomis last.

Miks sai Sandra ema käest pahandada? .....

.....

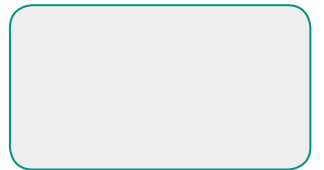
- **Tanja** tuli Vabametsa kooli kuuendasse klassi alles peale jõule. Õpetaja palus tal ennast teistele tutvustada. Tanja alustas julgelt: “Mind kutsutakse Tanja. Olen 12 aasta vana.” Siis märkas ta esimeses pingis poiste sosistamist. Poisid tegid teda järele. Seepeale küsis Tanja vene keeles: “Mis teil viga on?” Poisid said aru, et nad olid halvasti käitunud.

Miks matkisid poisid Tanja kõnet? .....

.....

- Kadi-Kai **vanaema** oli kassa-järjekorras. Ta oli juba kaubad kassalindile pannud. Äkki trügisid kaks noormeest temast ette. Üks ütles: “Sul, pensionäril, aega oodata küll!” Vanaema oli poiste käitumisest häiritud. Ta vastas neile: “Hallpääd austa, kulupääd kummarda.”

Miks oli vanaema häiritud? .....

.....

Mida tähendab vanaema vastus? .....

.....

5. Kirjuta iga loo juurde, mille poolest peategelane teistest erines.

Vali vastus loetelust.

vanus, rahvus, välimus, tervis

6. Vali 4. ülesandest lugu, mis tundus sulle oluline. Arutle kaaslastega.

- Miks sa valisid selle loo? Põhjenda.
- Kes olid loos tegelased?
- Kuidas tegelased käitusid?
- Kes tundis end solvatuna?
- Kuidas seda olukorda lahendada?

7. Loe tahvlilt omadussõnu.

- Vali kolm sõna, mis sind iseloomustavad. Kirjuta need sedelile ja kinnita endale rinda.

Enda kohta kirjutasin .....

.....

- Kõnni klassis ringi. Loe, mida on klassikaaslased enda kohta kirjutanud.

Minu sõber ..... kirjutas enda kohta .....

.....

- Võrdle oma valikut sõbraga. Mis on erinev?

Meil on ..... ühesugust omadust ja ..... erinevat omadust.

8. Koosta tekst nii, et see räägiks sinust. Tõmba maha ebasobiv sõna või täida lünk.

Mina olen *poiss* / *tüdruk*. Olen .....-aastane. Olen rahvuselt .....

Ma olen *pikka* / *keskmist* / *lühikest* kasvu. Mul on *lühikesed* / *pikad* juuksed. Mu

silmad on *halli* / *pruuni* / *sinist* / *rohelist* värvi. Ma olen *jutukas* / *vaikne*. Ma olen

rahulik / *püsimatu* ja enamasti *rõõmsas* / *kurvas* tujus. Ma olen / ei ole endaga

rahul.

- Võrdle kirjeldust pinginaabriga. Mille poolest te erinete? Mille poolest sarnanete?

PEA MEELES!

Kas sa oled samasugune nagu su pinginaaber? Muidugi mitte – sa oled SINA!

Maailmas on täpselt nii palju erinevaid inimesi, kui maailmas on inimesi kokku. Inimesed erinevad väga paljude omaduste poolest. Erinevused muudavad inimeste suhted huvitavaks.

Kui tead inimeste erinevusi, suhtud teistesse heatahtlikult.

Enesehinnang

Sa oskad juba ennast kirjeldada. Sa tead, mis sul hästi välja tuleb ja mida pead harjutama. See annab võimaluse sul ennast hinnata. Kui sa oled endaga rahul, siis oled rahul ka teistega ja sind ümbritsevaga.

Enesehinnang näitab, mida sa arvad iseendast, oma tegudest ja saavutustest.

Enesehinnang näitab, kuidas sa ise ennast hindad.

Enesehinnang võib olla madal või kõrge. Madala enesehinnanguga inimesed võivad olla aravõitu ega julge küsida ja saavutada seda, mida nad tahaksid. Kõrge enesehinnanguga inimesed oskavad oma võimeid õigesti hinnata, on valmis pingutama ja taluvad hästi kriitikat.

1. Loe ja lõpeta laused.

julge, lõbus, murelik, töökas, püsimatu

Ma ei karda õpetaja käest nõu küsida. Ma olen .....

Olen usin tööde tegija. Ma olen .....

Mul on hea tuju ja ma naeran sageli. Ma olen .....

Ma ei suuda tunnis rahulikult istuda. Ma olen .....

2. Leia vastupidise tähendusega sõnad. Ühenda joonega.

Tõmba joon alla omadustele, mis sinu kohta käivad.

julge	murelik
töökas	püsimatu
lõbus	kartlik
rahulik	laisk
muretu	kurb

3. Loe inimest iseloomustavaid sõnu. Anna pöidlaga üles/alla näidates märku, kas sõna käib sinu kohta või mitte.

murelik, rõõmsameelne, julge, kartlik, laisk, töökas, lõbus, kurvameelne, rahulik, püsimatu, muretu

4. Täida tabel.

Mulle meeldib enda juures, et ma olen ...	Mulle ei meeldi enda juures, et ma olen ...

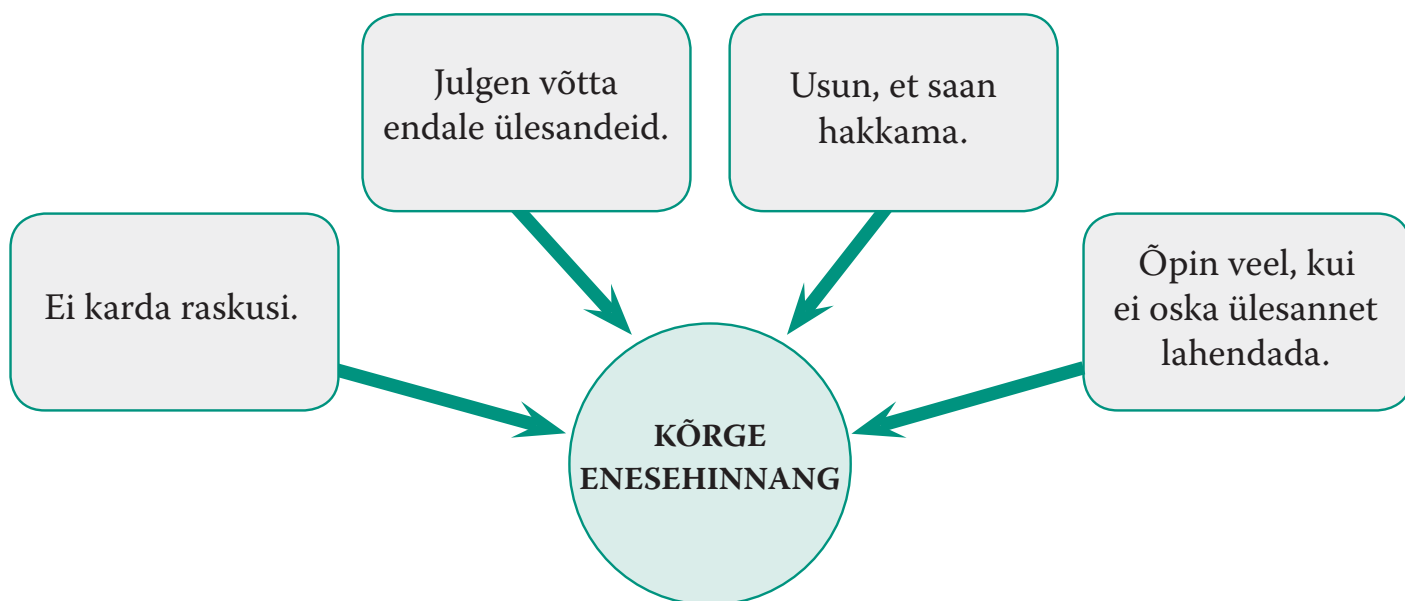
Mul on hea olla, kui ma .....

.....

Inimesed, kes tekitavad minus hea tunde, on .....

.....

Kõrge enesehinnang näitab, et sa hindad ennast kõrgelt ja oled endaga rahul.

Joonis 1. Kõrge enesehinnang.

5. Loe. Jooni tekstis laused, mis näitavad kõrget enesehinnangut.

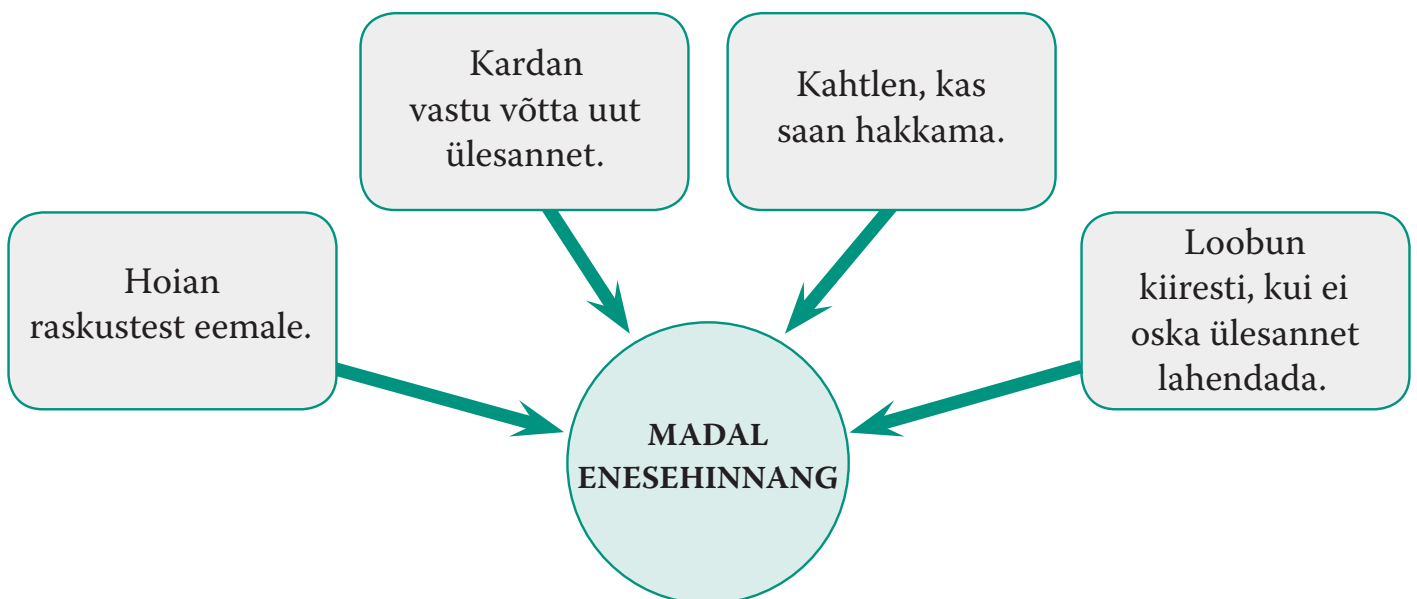
Uku sõber Sander on juba viis aastat käinud ratsutamise trennis. Eelmisel nädalal võitis ta tähtsa võistluse. Sandrile pakuti esinemist saates *Terevisioon*. Sander oli nõus minema televisiooni. Poiss arvas, et saab kaamera ees rääkimisega hakkama. Ta läkski televisiooni-majja. Saates rääkis ta oma hobist ja võistlusest. Pärast saadet Sander rõõmustas, et ta televisiooni läks.

6. Loe väited. Kirjuta Õ (õige) või V (väär).

Kõrge enesehinnanguga inimene mõtleb:

Väide	Õ või V
Suhtun endasse hästi.	
Mulle meeldib uusi asju proovida isegi siis, kui need kohe välja ei tule.	
Ma arvan, et minus on vähe seda, mille üle uhke olla.	
Kui sõber mind kiidab, siis tunnen end ebamugavalt. Ma ei usu, et olen sellist kiitmist väärt.	
Ma olen sama tubli kui teisedki.	

Madal enesehinnang näitab, et sa ei hinda ennast kõrgelt ja ei ole endaga rahul.

Joonis 2. Madal enesehinnang.

7. Loe. Jooni tekstis laused, mis näitavad madalat enesehinnangut.

On kunstiõpetuse tund. Kaie mõtleb: “Kõigil teistel on nii head pildid, ainult minul ei tule kunagi midagi ilusat välja.”

Tunni lõpus vaadatakse koos valminud pilte. Kaie mõtleb: “Saaks see tund juba läbi, et õpetaja minu pildini ei jõuaks. Kindlasti ütleb ta klassi ees selle kohta midagi halvasti.”

Järg jõuab Kaie pildini. Õpetaja tõstab pildi üles ja ütleb: “Mis te selle pildi kohta ütlete?” Teised klassikaaslased vaatavad ja kiidavad. Õpetaja ütleb: “Kas te olete tähele pannud, et Kaiel on alati väga huvitavad tööd?” Kaie punastab ja pobiseb: “Ah, ei midagi erilist ...”

8. Loe väited. Kirjuta Õ (õige) või V (väär).

Madala enesehinnanguga inimene mõtleb:

Väide	Õ või V
Üldiselt arvan, et olen üks hädavares.	
Olen endaga üldiselt rahul.	
Olen endast heal arvamusel.	
Mul ei ole mõtet pingutada, sest nagunii ei tule midagi välja.	
Mul on palju häid omadusi.	

Enesehinnang ei ole kogu aeg ühesugune. Hinnang enda kohta võib muutuda.

Sinu enesehinnangut mõjutavad ka teised inimesed. Nendeks on vanemad, sõbrad, klassikaaslased ja õpetajad. Isegi võõrad inimesed võivad oma tegudega sinu enesehinnangut tõsta või langetada.

Kõrge enesehinnanguga inimene julgeb tunnistada, et tal on paljude heade omaduste kõrval ka mitmeid vigu.

9. Loe soovitusi, mida tuleb arvestada teiste inimestega suhtlemisel.

Miks tuleks neid soovitusi jälgida? Arutle kaaslastega.

- Käitu teistega nii, nagu sa tahad, et sinuga käitutakse.
- Ära tee nalja inimese välimuse ja tarkuse kohta.
- Ära räägi inimestest halba.

10. Täida lüngad.

Enesehinnang on suhtumine (*kellesse?*) ..... Enesehinnang võib olla (*missugune?*) ..... või ..... Kõrge enesehinnanguga inimene on endaga *rahul / rahulolematu*. Ta ütleb enda kohta: “Ma olen (*missugune?*) ..... ”

Madala enesehinnanguga inimene on endaga *rahul / rahulolematu*. Ta ütleb enda kohta: “Ma olen (*missugune?*) ..... ”

Enesehinnang *on / ei ole* kogu aeg ühesugune. Sinu enesehinnangut mõjutavad ka

.....
.....

Minu enesehinnang on *madal / kõrge*. Arvan nii, sest ma olen (*missugune?*)

.....
.....

Sinu arvamus iseendast on väga oluline. Usu endasse ja sul on rohkem jõudu tublimaks saada!

KORDAMINE

Suhtlemine iseendaga

1. Loe.

Sul on võimalus sõita mõnusale puhkusele. Reisifirma loosib kõigi ankeedi täitnute vahel välja toredaid auhindu. Täida ankeet ja osale loosimises! Ankeedis peab olema sinu pilt ja sinu kirjeldus.

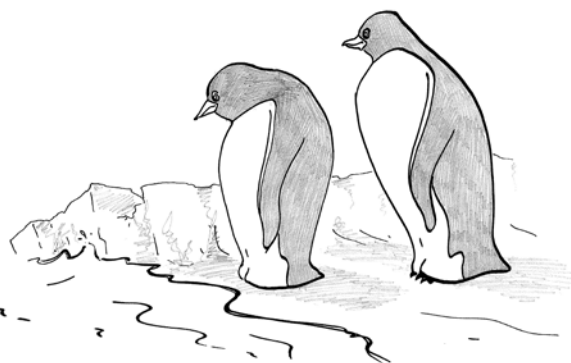
- Vali piltidelt, kuhu sa tahaksid reisida. Kirjuta oma soov ankeeti.
- Kleebi ankeeti oma pilt.
- Täida lüngad.

Kui ankeet on valmis, saad selle reisile minnes reisifirma loosikasti panna.

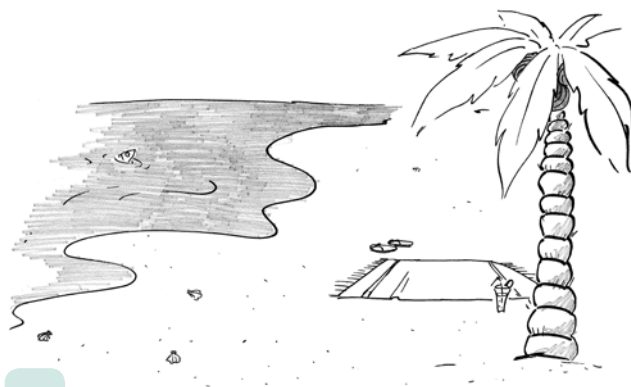
1.

2.

3.

4.

Nimi: .....

.....

Sünniaeg: .....

Tahan sõita:

.....

OMA SILM ON KUNINGAS!

Välimus

Ma olen .....

.....

Mul on .....

.....

Milline ma olen?

Ma olen .....

.....

.....

Mis mulle meeldib?

Mulle meeldib .....

Minu lemmiklaulja on .....

Minu lemmiksöök on .....

Veel minu kohta (lisa veel)

.....

.....

.....

Vali sobiv vastus

pikka / keskmist / lühikest kasvu

pikad heledad juuksed /

pikad tumedad juuksed /

lühikesed tumedad juuksed /

lühikesed heledad juuksed

sõbralik / lõbus / rahulik /

lohakas / püsimatu / töökas /

kiire jooksja / hea arvutaja /

hea mälu

lugeda / tantsida / laulda

Arvan, et meeldin kaaslastele. /

Usun, et saan oma töödega hakkama. /

*Küsin abi, kui ei oska ülesannet
lahendada.*

2. Mäng. Telesaade *Hommikud hobidega*.

Algamas on põnev ja populaarne telesaade *Hommikud hobidega*. Saates osalemiseks on vaja kõigil täita akneet. Saate külaline ja intervjuerija valitakse loosi teel. Teised pääsevad saatesse publikuks.

- Vali piltide hulgast välja üks oma lemmikhobi. Lõika ülejäänud pildid välja.

- Vasta ankeedi küsimustele.

1) Mulle meeldib vabal ajal (*mida teha?*)

.....

2) Selle hobiga saab tegeleda (*õues / ruumis*)

.....

3) Mulle meeldib (*mida teha?*) .....

.....

sest siis saan (*kaaslastega koos olla / üksinda olla*)

.....

4) Minu hobiga tegelemiseks on vaja osata (*mida teha?*)

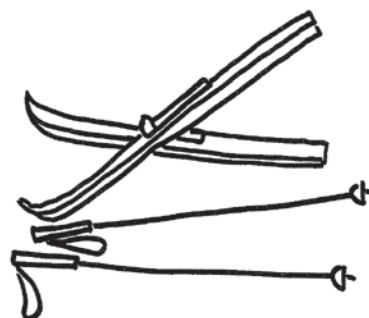
.....

5) Ma olen oma hobiga tegelenud juba (*kui kaua?*)

.....

6) Ma soovitan oma hobi teistele õpilastele, sest .....

.....

- **Valige pinginaabriga rollid (saate külaline/ saatejuht).**
- **Harjuta intervjuu tegemist pinginaabriga.**
- **Loe läbi saatejuhi küsimused.**

Saatejuht:

- 1) Mida sulle meeldib teha vabal ajal?
- 2) Kus seda tegevust teha saab?
- 3) Kas sulle meeldib oma hobi üksinda teha või koos teistega?
- 4) Milliseid oskuseid on sul vaja hobiga tegelemiseks?
- 5) Kui kaua sa oled oma hobiga tegelenud?
- 6) Kas sa soovid oma hobi ka sõpradele? Miks?

SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTEGA

Miks me suhtleme?

Inimesed suhtlevad omavahel. Nad tahavad jagada mõtteid ja soove teiste inimestega.

Me suhtleme peaaegu kogu aeg: õues sõbraga, koolis õpetajaga, kodus vanematega, poes müüjatega. Kui oleme üksi, siis suhtleme iseendaga.

Inimene pöördub teise inimese poole mingil eesmärgil. Vahel on vaja tänaval teed küsida, teinekord tahad sõpra sünnipäevale kutsuda.

1. Leia iga suhtlemise põhjuse juurde sobiv näide. Ühenda joonega.

Põhjus		Näide
soovid midagi teatada		<i>Mulle see ei meeldi.</i>
tahad oma arvamust avaldada		<i>Palun aita mul kotti kanda.</i>
tahad midagi teada saada		<i>Ma sain vanaemalt kirja!</i>
palud abi		<i>Kas õues sajab vihma?</i>

2. Loe.

Loodusõpetuse tunnis uurivad õpilased kaardilt Eestimaad. Uku ütleb: “Mina tean, kus on Eestis Pariis.” Õpetaja ütleb: “Tubli, Uku! Eestis on tõesti Pariisi küla.” Ta küsib juurde: “Millises maakonnas Pariis asub?” Eleriin teatab: “Mina tean! Me oleme seal perega käinud! Pariis asub Virumaal.” Õpetaja on vastusega nõus. Malle pobiseb: “Mina arvasin, et Pariis on ainult Prantsusmaal.” Õpetaja kutsub Uku kaardi juurde Pariisi näitama. Ukul ei ole, millega näidata. Poiss palub Eleriinilt abi: “Laena mulle korraks pliiatsit.”

3. Leia tekstist, kas tegelane *teatab, avaldab arvamust, palub abi või küsib*. Kirjuta.

Õpetaja .....

Malle .....

Eleriin .....

Uku .....

4. Kirjuta otsekõne. Kuidas ennast väljendad, kui ...

- vajad pliiatsit

“ .....

- tahad teatada, et homme on spordipäev

“ .....

- tahad küsida, millal on kooli-vaheaeg

“ .....

**Inimeste kavatsused suhtlemisel on tavaliselt heatahtlikud.
Kuid tuleb ette olukordi, kus kaaslasele tahetakse halba teha
ehk kavatsused on pahatahtlikud.**

5. Erista suhtleja kavatsused.

- Tõmba punase pliiatsiga maha pahatahtlikud kavatsused.
- Jooni rohelisega heatahtlikud kavatsused.

tahab juttu ajada, sunnib sind varastama, norib raha, küsib abi, solvab sind, kiidab sind, tahab abi pakkuda, valetab sulle, teatab sulle midagi, tahab aega huvitavalt veeta, küsib infot

6. Loe.

Paljud inimesed veedavad aega internetis: jututubades, tutvumis-portaalides või arvuti-mänge mängides. Internetis suhtlemisel on nii häid kui ka halbu külgi.

- + *Internetis on lihtne suhelda mitmel põhjusel. Sa saad valida aega, millal juttu räägid. Samuti saad rääkida inimesega, kes elab teises linnas. Temaga sa iga päev kokku ei saa.*
- *Internetis suheldes sa ei tea, kellega tegelikult juttu ajad. On oht, et vestlus-kaaslane esitleb ennast kellegi teisena. Samuti sa ei tea, kas tema kavatsused on head, omakasupüüdlilikud või kuritahtlikud.*

7. Arutle kaaslastega, milliste kavatsustega inimesed internetis suhtlevad. Kirjuta.

Two light blue rounded rectangular boxes for writing. The left box has a grey circle with a plus sign (+) at the top center. The right box has a grey circle with a minus sign (-) at the top center. Both boxes contain ten horizontal dotted lines for writing.

8. Loe.

Kalle on kodus MSN-is. Ta räägib oma sõbra Sassiga juttu. Äkki ilmub ekraanile kiri: “Kumala soovib sinu sõbraks saada. Kas nõustud?” Kalle imestab: “Kes on Kumala?” Mõtlemata nõustub ta Kumalat oma Interneti-sõbraks võtma.

Uus kirjasõber kirjutab Kallele, et tal on lihtsa vaevaga võimalus saada oma mobiilile igal nädalal uusi helinaid ja taustapilte. Selleks peab Kalle saatma mobiiliga vaid ühe SMS-i. Kalle saadabki Kumala antud lühinumbrile sõnumi. Mõne aja pärast saabub telefoni uus helin. Nii ka järgmisel nädalal.

Kuu lõpus saabunud telefoni-arve oli väga suur. Kalle ei olnud enda teada eriti lobisenud. Ta palus emal arvet telefoni-firmast uurida. Selgus, et Kalle oli enese teadmata liitunud teenusega, mis igal nädalal lisas tema arvele kopsaka summa. Kalle taipab nüüd, et Kumala meelitas teda tasulise teenusega liituma.

9. Vasta küsimustele.

- Millise kavatsusega hakkas Kumala Kalle MSN-is sõbraks?

.....

- Millise otsuse teeb Kalle?

.....

- Millega Kumala Kallet meelitas?

.....

- Miks saatis Kalle lühinumbrile SMS-i?

.....

- Millised tagajärjed olid Kalle teol?

.....

- Kuidas Kalle oleks pidanud käituma?

.....

.....

.....

PEA MEELES!

Internetis ei tea sa alati, kellega suhtled. Inimene võib esineda vale nimega ja saata endast vale pildi.

Ära anna kunagi võõrale oma isikuandmeid (aadress, telefoni-number, isikukood, pangakaardi PIN-kood jne).

Ära saada tundmatule numbrile sõnumeid – sa ei tea, millega sa end sellisel moel seod.

Kuidas me suhtleme?

Rääkimine ja kuulamine

1. Loe ülesanne lõpuni läbi ja täida see.

1. Tõuse korraks püsti ja istu tagasi oma kohale.
2. Võta pliiats kätte.
3. Tõmba joon alla sõnale KOLLANE.
4. Lehvita õpetajale.
5. Naerata oma pinginaabrile.
6. Täida eelolevatest korraldustest ainult nr 5.

Kui sina jõudsid õpetajale lehvitada, siis ei lugenud sa tööjuhendit lõpuni. Seetõttu tegid sa tegevusi, mida tegelikult polnud vaja teha. Samamoodi juhtub siis, kui sa teist inimest lõpuni ei kuula. Sa saad temast valesti aru ja tekib arusaamatus.

Hea suhtleja kuulab teise inimese lõpuni.

2. Tähelepanu harjutus.

1. Pane silmad kinni ja kuula tähelepanelikult. Aega on 30 sekundit.
2. Pane kirja, mida sa kuulsid.

.....

.....

.....

**Kui sa oled tähelepanelik, siis kuuled rohkem.
Palju teavet saab silmadega vaadates.
Hea kuulaja vaatab suheldes kaaslasele otsa.**

3. Kuulamisülesanne.

1. Leia paariline.

2. Esita talle küsimused. Jäta vastused meelde.

- Mis teeb sind rõõmsaks?
- Mis sind vihastab?
- Mis teeb sind kurvaks?
- Mida sa kardad?

3. Nüüd vahetage osad.

4. Kui olete lõpetanud, siis pane paarilise vastused kirja.

- Vestlesin ..... (*kellega?*).
- Teda rõõmustab .....
- Teda vihastab .....
- Teda kurvastab .....
- Ta kardab .....

5. Räägi klassikaaslastele, mis sinu paarilist rõõmustab ja mis vihastab.

Hea suhtleja jätab meelde, mida teine inimene talle räägib.

4. Mäng. Kas ma meeldin sulle?

Moodustage toolidest ring nii, et toole on ühe võrra vähem kui mängus osalejaid. Osalejad istuvad toolidel. Üks mängijatest seisab ringi keskel. Ta seisab kellegi ette ja küsib: “Kas ma meeldin sulle?”

Kui sa vastad “jah”, siis küsija läheb järgmise juurde ja küsib jälle: “Kas ma meeldin sulle?” Kui vastad “ei”, siis küsib küsija: “Kes sulle siis meeldib?” Siis peab vastaja nimetama, et talle meeldivad kõik need, keda seob mingi ühine tunnus. Näiteks: “Mulle meeldivad kõik need, kellel on täna seelik seljas.”

Seejärel tõusevad kõik nimetatud tunnusega mängijad püsti ja vahetavad omavahel kohad. Naabertoolile istuda ei tohi. Toolita jäänud mängija on järgmine küsija.

Kuidas inimesi mõjutada?

1. Loe.

Klassijuhataja-tunnis ütleb õpetaja: “Varsti on esimese veerandi lõpp. Kuidas te soovite seda tähistada?” Eleriin arvab, et võiks korraldada klassiõhtu. Teised õpilased on rõõmsalt nõus. Õpetaja Juta moodustab lastest rühmad, kes hakkavad pidu planeerima. Mängude grupis on Aleksei, Kalle, Malle, Eleriin ja Uku.

Järgmisel vahetunnil arutavad õpilased, mida põnevat võiks klassiõhtul teha. Aleksei soovib korraldada korvpalli võistlust. Malle püüab teda ümber veenda: “Aleksei, ole nüüd mõistlik! Kus me seda teeme? Klassis on ju aknad! Mõttele midagi muud.” Aleksei mossitab veidi, et tema mõte läbi ei läinud.

Malle meelitab Eleriini: “Sina võiksid flöötiga mängida. Kevadpeol oli sinu mängu väga ilus kuulata! Kas sa oled nõus?” Eleriin punastab ja nõustub sõbrannaga. Ka teised õpilased on Malle mõttega nõus.

Kalle ja Uku pakuvad välja oma mõtte: “Me võiks mängida mängu *Targem kui 5B*!”

Tunnikell katkestab laste arutelu. Nad peavad järgmisesse tundi minema. Uku ütleb: “Arutame pärast edasi.”

2. Vasta suuliselt küsimustele.

- Miks moodustas õpetaja lastest rühmad?
- Milline mõte tekkis Alekseil? Miks see Mallele ei sobinud?
- Kuidas meelitas Malle Eleriini?
- Kas Malle idee meeldis kaaslastele?
- Miks tekkisid õpilastel eri-arvamused?
- Kuidas teie oma klassiõhtu tegevusi planeerite?

Inimesed vajavad enda ümber teisi inimesi. Koos tegutsedes peame arvestama teiste soovidega. Mõnikord aga tahame, et meie soovid ja tahtmine jääks peale. Selleks peame oskama kaaslast mõjutada.

3. Mäng. Skulptor ja savi.

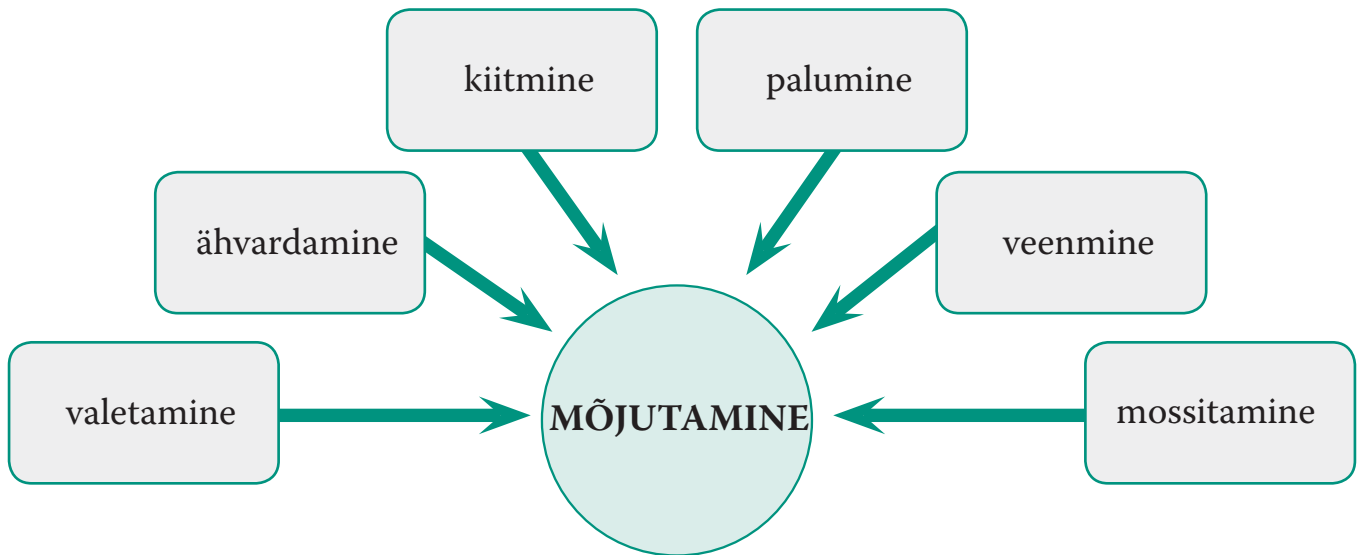
Moodustage paarid. Üks õpilane on skulptor. Teine õpilane on savi. Skulptor võib savist skulptuuri. Savi lubab enda keha painutada, nii et tekib skulptuur. Kui skulptuur on valmis, vahetage osad.

Ma olin savi. Minust tegi skulptor (*kelle? mille?*) .....

Ma olin skulptor. Ma voolisin savist (*kelle? mille?*) .....

Enda tahtmise saamiseks mõjutad sa teisi inimesi.

Mõned mõjutamise viisid tekitavad teises inimeses hea tunde, mõned teevad ta hingele haiget.

Joonis 3. Mõjutamise viisid.

4. Rühmita mõjutamise viisid tabelisse.

Teevad hea tunde	Teevad hingele haiget

5. Loe. Vali mõjutamise viis. Kirjuta.

ähvardamine, kiitmine, valetamine, palumine, veenmine, mossitamine

1. Malle räägib Kaisale: “Kutsu Ingrid ka oma sünnipäevale. Ta on väga lahe tüdruk. Ta joonistab hästi, oskab laulda ja on sõbralik. Kutsu tema ka, eks!”

See on .....

2. Ema ütleb Ukule: “Kui sa kohe õppima ei hakka, siis täna arvutit kasutada ei saa!”

See on .....

3. Kaie ei taha kooliaeda lehti riisuma minna. Ta peidab soojad riided kotti ja ütleb õpetajale: “Mul ei ole kindaid ja mütsi täna kaasas.”

See on .....

4. Ema jõuab töölt koju. Sisse astudes saab ta kohe aru, et midagi on teistmoodi. Koridoris on jalanõud kõik reas ja välisriided on nagis. Köögis on kapipealsed puhtad ja nõud on pestud. Toa põrand on tühi, raamatud on korralikult riiulis. Emal on üllatusest silmad suured ja nägu rõõmu täis: “Oi, tüdrukud! Te olete toad ära koristanud. Kõik on nii ilus ja korras. Küll te olete tublid!”

See on .....

5. Eleriin tahab saada uusi teksaseid. Ema pole nõus ostma. Ta arvab, et vanad sobivad veel kanda. Eleriin lööb pauguga ukse kinni ja ei räägi emaga terve õhtu.

See on .....

6. Raul ei jõua üksi saalist toole ära viia. Ta palub Alekseid: “Ole hea, tule mulle appi toole tassima! Mul üksi läheb aega terve tund. Palun tule!”

See on .....

6. Vasta küsimustele. Kirjuta.

- Millised mõjutamise võtteid oled sina kasutanud?

.....
.....
.....

- Millised mõjutamise võtted toovad mõlemale poolele kasu?

.....
.....
.....

7. Rollimäng. Püüa mõjutada oma kaaslast.

Loe olukorra kirjeldus. Kirjuta sobiv lause. Mängige olukord läbi.
Vahetage osad.

- **Palu**, et kaaslane laenaks sulle pliiatsit.

.....

- **Veena** kaaslast, et ta tuleks sinuga koos raamatukokku. Sa tahad raamatut “Pipi Pikksukk” laenutada.

.....

- **Meelita** kaaslast, et ta aitaks sul klassiõhtuks laua-kaunistusi meisterdada.

.....

8. Pane kokku vanasõna.

oma meel, on, on, peremees, oma pea, kuningas

.....

.....

- Mida see vanarahva ütlemine tähendab?

.....

.....

PEA MEELES!

Hea suhtleja arvestab nii enda kui ka kaaslaste soovide ja tunnetega.

Suhtlemine sõpradega ja “sõpradega”

1. Loe ja kirjuta.

Loomad on end sõbralikult puhkama sättinud.

Mis näitab, et loomad on sõbrad?

.....

.....

.....

.....

2. Mäng. Hea sõber.

- Võta paber.
- Kirjuta paberile vastus 1. küsimusele.
- Murra paberi serv teksti laiuselt kokku.
- Anna oma leht edasi järgmisele õpilasele.
- Kirjuta paberile vastus 2. küsimusele.
- Anna oma leht edasi järgmisele õpilasele.
- Nüüd rulli leht lahti.
- Loe.
- Õpetaja kirjutab erinevad vastused tahvlile.

Küsimused

1. Milliseid tegusid teeb hea sõber?

Ta (*teeb mida?*) .....

2. Mida hea sõber teha ei tohi?

Ta ei tohi (*teha mida?*) .....

3. Loe, kuidas käitub salakaval sõber.

Kirjuta iga kirjelduse juurde, kuidas käitub hea sõber.

Salakaval sõber ...	Hea sõber
räägib sind taga	
valetab sulle	
kui sul on mure, jätab sind üksi	
veab sind pahandustesse	
on omakasu-püüdlik	

4. Täida lüngad enda kohta.

Minul on (*palju / vähe*) ..... sõpru. Oma parima sõbra juures pean oluliseks, et ta (*mida teeb?*) .....
..... . Ma (*tean / ei tea*) ..... ka salakavalat sõpra. Tema (*käitub kuidas?*) .....
Mina püüan olla oma sõpradele (*missugune?*) ..... sõber.

5. Loe.

Raul on kodus ja vaatab telerit. Ta klõpsutab erinevaid kanaleid. Siis jääb Rauli pilk pidama politsei-vormis mehel. Ta jääb saadet vaatama. Saates on külas noorsoo-politseinik.

Saatejuht: “Öelge palun, millistesse pahandustesse satuvad noored kõige rohkem?”

Politseinik: “Kõige sagedasemad süüteod on vargused. Varastatakse poodidest ja inimestelt. Tuleb ette ka avaliku korra rikkumisi. Need on näiteks kaklused, suitsetamine või alkoholi tarbimine.”

Saatejuht: “Kuidas teie arvates noored pahandustesse satuvad?”

Politseinik: “Noortele meeldib kampades ringi liikuda. Seal tuleb kellelgi mõte nii-öelda pulli teha. See aga lõpeb tihti suure pahandusega.”

Saatejuht: “Millest see tuleb, et noored rumalaid tegusid just kambakesi teevad?”

Politseinik: “Noored tahavad olla kellegi moodi. Tihti mõne laulja või näitleja sarnased. Ka kampades ollakse üksteise moodi. Kui kamba mõni liige ütleb, et varastame poest, siis varastataksegi. Noored teevad tihti teiste järgi, ehkki ei tahaks. Sageli nad ei julge teistest erinevalt tegutseda.”

Saatejuht: “Missugust nõu noortele annate?”

Politseinik: “Noored peaksid julgema oma arvamust välja öelda ja vajadusel EI öelda. Veel peaksid nad mõtlema, milliste sõpruskondade liige tasub olla.”

6. Vasta küsimustele.

• Kes on tele-saates külaline? .....

• Millisel teemal vestlevad politseinik ja saatejuht?
.....

• Millised on noorte sagedased süüteod?
.....
.....

• Miks teevad noored pahandust just mitmekesi koos olles?
.....
.....

• Millist nõu annab politseinik noortele?
.....
.....
.....

7. Saatejuht pöördub tele-vaatajate poole: “Kuidas peaksid noored oma vaba aega sisustama, et nad ei satuks pahandustesse?” Aita Rauli. Kirjuta oma arvamus.

.....

.....

.....

8. Märki ristiga vanasõnad, mis eelmise looga kokku sobivad.

- Ütle, kes on su sõbrad, siis ütlen, kes sa ise oled.
- Väärt sõpra tunned hädas.
- Igat sõpra ei või usaldada.

9. Vaata pilte. Vasta küsimustele.

- Millisesse sõpruskonda noored kuuluvad?
- Kuidas aitab ühine tegevus nende vaba aega sisustada?

1.

2.

3.

4.

Noortele meeldib sõbruskonnaga koos tegutseda. Kambas olemine tekitab tunde, et oled teistele oluline. Kambas tekib MEIE-tunne. Kamba liikmetel on sarnased huvid ja käitumine.

Sina ise valid, millise sõbruskonnaga soovid liituda!

Mina arvan nii!

1. Loe.

Kaisa on sõbrannaga poes. Tal on vaja uut kleiti. Kaisa tahab minna tädi sünnipäevale. Sõbranna Liisa leiab sinise, värviliste pärlitega kleidi. Liisale meeldib see väga. Ta ütleb Kaisale: “Proovi selga! See on nii ilus.”

Kaisa proovib kleiti selga, kuid see on talle natuke suur. Pealegi ei meeldi Kaisale nii värviline riietus. Kuid Liisa kiidab: “Issake, nii ilus! Võta see! Paremat sa ei leiagi!”

Kaisa kahtleb, kuid sõbranna arvamus on talle tähtis. Siiski otsustab ta veel otsida. Kaisa ütleb: “Ma proovin seda roheliste täppidega kleiti ka!”

Liisa solvub ja ütleb: “Miks sa mind kutsusid, kui sa ei kuula minu arvamust!”

2. Aita Kaisal otsustada.

- Kas Kaisa kuulab sõbranna soovitusi või valib kleidi oma arvamuse järgi?
Jaga väited tabelisse.

kleit ei sobi talle, sõbranna ei solvu, ta ei julge oma arvamust öelda

Kui Kaisa kuulab sõbranna soovitusi, siis ...	
positiivne	negatiivne
.....	.....
.....	.....
.....	.....

sõbranna solvub, ta saab sobiva kleidi, ta julgeb oma arvamust öelda

Kui Kaisa valib kleidi oma arvamuse järgi, siis ...	
positiivne	negatiivne
.....	.....
.....	.....
.....	.....

- Minu arvates peaks Kaisa (*kuidas käituma?*) .....
.....
.....
- Kuidas peaks Kaisa sõbrannat solvamata ütlema, et tahab ise kleiti valida?
.....
.....
.....

Otsustamisel on vaja tihti valida mitme võimaluse vahel. Oma otsus tuleb läbi mõelda. Kaaluma peab otsuse häid (positiivseid) ja halbu (negatiivseid) tagajärgi.

- Kirjuta loole lõpp. (Kas Kaisa kuulab Liisa soovitusi või valib kleidi oma arvamuse järgi?)

Kaisal on kleiti vaja. ⇒ Ta läheb Liisaga koos poodi. ⇒ Liisa leiab sinise, värviliste pärlitega kleidi. ⇒ Kaisale Liisa pakutud kleit ei sobi. ⇒ Liisa ütleb oma arvamuse kleidi kohta. ⇒ Kaisa proovib rohelist kleiti. ⇒ Liisa solvub, et Kaisa tema arvamust ei kuula. ⇒ .....

3. Veereta täringut. Vali oma numbrile vastav lugu. Loe.

- Tahate sõpradega filmi vaadata. Lähete videolaenutusse ja valite sobivat filmi. Sõbrad tahavad vaadata õudusfilmi. Sina eelistad pigem komöödiat. Kuidas käitud?
- Sõbrad kutsuvad sind õue. Sina pead homseks kontrolltööks õppima. Kuidas käitud?
- Valite sõbrale sünnipäevakingitust. Sõbrad tahavad osta mingisugust naljakat vidinat, sinu arvates peaks raha mõistlikult kasutama. Kuidas käitud?
- Metsas toimub krossijooks. Oled esimese kolme hulgas. Sinu kaks kaaslast "lõikavad" (lähevad otseteed, mitte mööda rada). Kuidas käitud?
- On vahetund. Sinu kaaslased narrivad tüdrukut, kellel ei ole ilusad riided. Kuidas käitud?
- Oled sõpradega mänguväljakul. Räägite juttu. Su sõbrad pakuvad sulle suitsu, aga sa ei suitseta. Kuidas käitud?

- Mõttele loo lahendamiseks kaks võimalust.
- Kirjuta käitumise positiivsed ja negatiivsed tagajärjed.
- Vali sinu jaoks sobiv lahendus.

1. võimalus

.....
 .....

Selle positiivne tagajärg on .....

Selle negatiivne tagajärg on .....

2. võimalus

.....
 .....

Selle positiivne tagajärg on .....

Selle negatiivne tagajärg on .....

Mina valin (*millise võimaluse?*) .....

Oma otsuse eest tuleb vastutada!

4. Loe. Kirjuta oma arvamus. Ütle oma arvamus pinginaabrile.

- Sille arvates on Tanel Padar väga lahe.

Minu arvates on .....

- Rauli arvates on kitarri lihtne mängida.

Mina arvan, et .....

- Ema meelest on sõpradega poe ees istumine tobe.

Minu meelest on .....

5. Mäng. Mina arvan nii!

Klassi põrandale on kleelindiga tõmmatud joon. Seisa ühele poole joont, kui oled väitega nõus. Seisa teisele poole joont, kui sa ei nõustu väitega.

Väited

- Oma arvamuse väljaütlemine on lihtne.
- Mulle meeldib hommikul kaua magada.
- *Hip-hop* muusika on lahe.
- Meie klassijuhataja on kõige parem õpetaja.
- Audi on parem kui BMW.
- Sõber peab andma sõbrale oma asju laenuks.
- Sinised silmad on ilusamad kui pruunid silmad.
- Minu lemmik-söök on kanasupp.

Julge oma arvamus välja öelda!

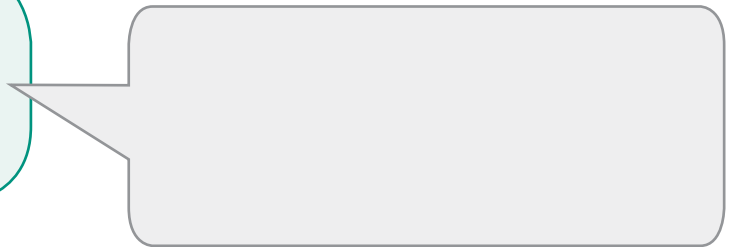
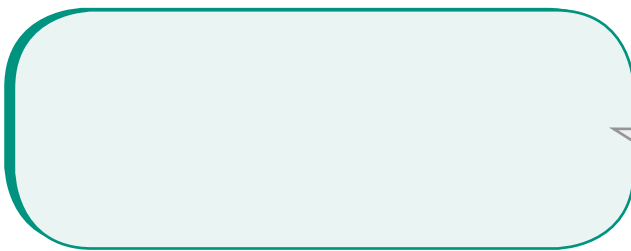
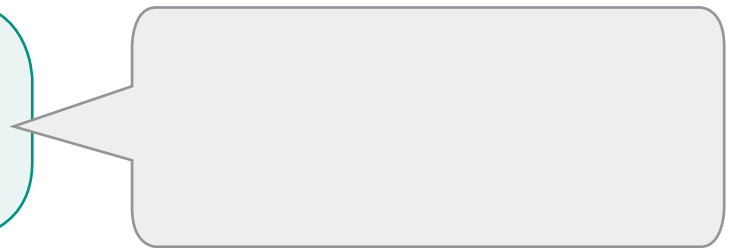

Julge jääda teistest erinevale arvamusele!

Ütlen EI!

Oma arvamuse väljaütlemine on oluline. Mõnikord on seda väga raske teha.

1. Mõtle üks olukord, kus sa pead EI ütleva. Kirjuta rohelisse kasti.

Ütlen EI

2. Vali loetelust, kus sa pead EI ütlema. Kirjuta eelmise ülesande rohelistesse kastidesse.

võõras mees kutsub sind autoga sõitma; sõbrad kutsuvad sind jalgpalli mängima, aga sa pead õppima; keegi pakub sulle suitsu, aga sa ei suitseta; pinginaaber kutsub sind kinno; peol pakutakse sulle alkoholi, aga sa ei taha

3. Kuidas nendes olukordades EI öelda? Arutle kaaslastega.

4. Täienda 1. ülesande skeemi. Kuidas nendes olukordades EI öelda? Kirjuta.

Abiks EI ütlemisel

- **Ütle, mis sulle kaaslase käitumises ei meeldi.**
Sa piilud minu vihikusse. See ei meeldi mulle.
- **Ütle kaaslasele, kuidas tema käitumine sulle mõjub.**
Kui sa vaatad minu vihikusse, ei saa ma rahulikult mõelda.
- **Ütle oma arvamus välja selgelt.**
Ma ei taha, et sa mu vihikusse vaatad.

PEA MEELES!

Lisaks sõnadele on EI ütlemise juures tähtis jälgida oma kehakeelt.

1. Vaata julgelt silma!
2. Seisa sirgelt!
3. Ära pane kätt suu ette!

5. Rühmatöö.

Klassis on kolm suurt paberit erinevate olukordade kirjeldusega. Lugege oma grupiga teile antud lugu. Lahendage tekkinud olukord.

1. lugu

Ingrid astub mööda tänavat. Ta on pidulikult riides ja juuksed kenasti sätitud. Ingrid läheb Kaie sünnipäevale. Tüdruku kõrval jääb seisma auto. Autos on temast vanemad võõrad poisid. Poisid naeravad ja kutsuvad teda autosse. Ingrid näeb poisi käes õllepudelit. ...

- Mis võib Ingridiga juhtuda, kui ta läheb autosse?
- Kuidas olukord lahendada? Mida peaks Ingrid poistele ütlema ja mida tegema?

2. lugu

Raulil on sõbrad külas. Rauli 15-aastaselt vennal on mopeed. Sõbrad näevad kuuri all mopeedi, millel on võtmed ees. Poisid ahvatlevad Rauli mopeediga sõitu tegema. ....

- Mis võib Rauliga juhtuda, kui ta läheb mopeediga sõitma?
- Kuidas olukord lahendada? Mida peaks Raul poistele ütlema ja mida tegema?

3. lugu

Kuldar on oma toas ja mängib 2-aastase õega. Ema palus tal õde hoida, kuni ta poes käib. Kuldar märkab akna taga sõpru. Nad kutsuvad teda rulaga sõitma. ....

- Mis võib Kuldari õega juhtuda, kui Kuldar rulaga sõitma läheb?
- Kuidas olukord lahendada? Mida peaks Kuldar poistele ütlema ja mida tegema?

6. Kandke rühmatöö klassis ette.

Arusaamatused ja tülid

1. Loe.

Eleriinil oli plaan minna laupäeval Uku juurde. Uku koer oli nädal aega tagasi poeginud ja saanud 4 kutsikat. Keegi nende klassist polnud neid kutsikaid veel näinud. Eleriin oli väga uhke, et teda üksi kutsuti esimesena koerapoegi vaatama. Ta ootas küllaminekut väga.

Laupäeva hommikul teatas ema: “Pakime nüüd kiiresti asjad ja hakkame sõitma!”

Eleriin vaatas üllatunult emale otsa ja küsis: “Kuhu?”

“Vanaema juurde õunu korjama ja mahla tegema! See oli ju ammu kokku lepitud. Ma rääkisin sulle seda kolmapäeval,” vastas ema.

Eleriin oli hetkeks nõutu ja istus diivanile. Tüdrukule meenus, et ta polnud emale kutsikatest rääkinudki.

2. Vasta küsimustele.

- Mida plaanis Eleriin laupäeval teha?
- Miks Eleriin küllaminekut nii väga ootas?
- Millised plaanid olid emal?
- Mis sa arvad, kuidas lugu lõppes?
Paku välja erinevaid variante.

3. Loe, kuidas Eleriin võis käituda. Leia igale loole lõpp. Kirjuta sobiva lõpu juurde õige number.

Eleriini käitumine	Loo lõpp
<p>1. “Mina küll ei tule! Mina lähen Uku juurde kutsikaid vaatama. Teie tehke, mis tahate!” teatas Eleriin otsustavalt. Marssis oma tupp ja lõi ukse pauguga kinni.</p>	<p>■ Ema mõtles hetke ja lausus: “See läks nüüd küll pahasti. Meil on mahlapress tänaseks laenatud. Helista Ukule ja lepi külaskäik homseks kokku”. Eleriin nii tegigi ja läks kutsikaid vaatama pühapäeval.</p>
<p>2. Eleriin läks ema juurde ja ütles: “Tead, ma olin vanaema juurde mineku unustanud. Uku kutsus mind tänaseks kutsikaid vaatama. Ma tahaksin väga koerapoegi näha. Palun, kas ma võiksin minna?”</p>	<p>■ Ema ei saanud aru, mis Eleriinil viga on. Ta mõtles, et peab tüdrukule veidi omaette olemise aega andma ja hoidis tüdrukust eemale. Ema lootis, et tüdruku tuju läheb ise pikapeale paremaks.</p>
<p>3. Eleriin läks vaikides oma tupp asju pakkima. Ta oli enda peale pahane, et oli unustanud emale oma plaanidest rääkida. Nüüd mõtles ta: “Enam pole mõtet midagi öelda, see ei muudaks midagi”. Tüdruk mossitas terve päeva ja ei rääkinud vanaema juures peaaegu sõnagi.</p>	<p>■ Ema ärritus tüdruku sellise käitumise peale. Ta käskis koheselt asjad pakkida, et vanaema juurde minna. Eleriin purskas nutma ja sisistas: “Kogu mu nädalavahetus on rikutud!”</p>

Väljenda oma soove selgelt ja arusaadavalt. See aitab ära hoida arusaamatusi ja tülisid.

4. Mäng. Sasipundar.

Seiske klassikaaslastega üksteise kõrvale ringi. Siruta parem käsi välja ja võta kellelgi käest kinni. See ei tohi olla sinu kõrval seisja. Ära käest lahti lase! Nüüd siruta vasak käsi välja. Võta kellelgi teisel käest kinni. Hoiu mängu lõpuni kätest kinni.

Nüüd olete kõigi mängijatega sasipuntras. Teie ülesanne on see pundar lahti harutada. Kätest ei tohi lahti lasta. Ole teiste suhtes tähelepanelik ja hooliv, ära haiget tee!

Kui pundar ei taha hargneda, kutsu õpetaja appi.

Mõnikord on probleemi sama raske lahendada kui lõngakera lahti harutada. Siis on hea kellegi käest abi küsida.

Kelle käest sina saad abi küsida? Kirjuta.

.....

Valetamine

1. Mäng. Kas tõene või väär?

Õpilased seisavad. Õpetaja ütleb väite ja teeb liigutusi. Kui õpetaja väide on tõene, teevad õpilased liigutuse järele. Kui väide on vale, seisavad liikumatult. Näiteks ütleb õpetaja: “Varesed oskavad lennata” ja teeb käteringe. Väide on tõene, seega teevad ka õpilased käteringe. (Allikas: www.religiooniopetus.ee)

2. Loe.

Kuldar ja Raul toksisid palli vastu suure maja seina. Kuldar oli endaga üsna rahul. Poiss oli kindel, et seekord saab tema rohkem punkte. Kuldar võttis hoogu ja lõi palli nii kõvasti kui jaksas. Korraga käis klaasi-klirin ja palli enam näha polnud. Raul ehmatas õnnetuse peale niivõrd, et pani jooksu.

Katkise klaasiga akna peale tuli tädi: “Oh-oh-ooo! Ma olen teile mitu korda öelnud, et akna all palli ei mängi! Vaata nüüd, Kuldar – sa lõhkusid mu akna ära!”

Kuldar vaatab maha ja ütleb: “Ah? Te ütlete, et mina tegin? Eee..., hmm.... Ei no, tore küll! Miks te arvate, et just mina?”

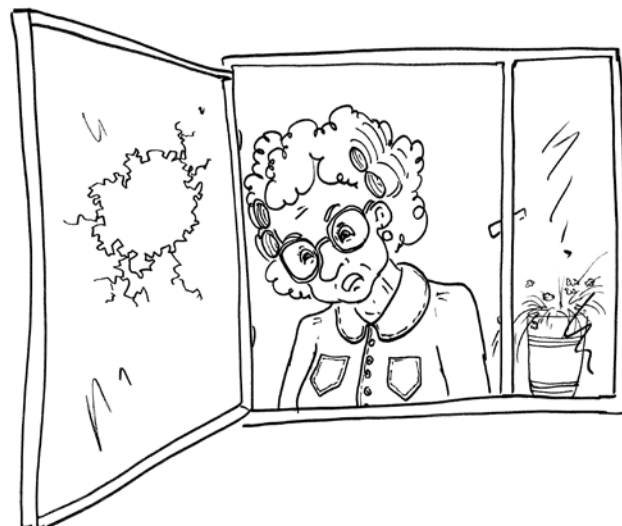
Tädi vastab: “Sest ma nägin sind enne palliga mängimas. Sa löid palli vastu maja seina.”

Kuldar punastab veidi ja ütleb: “Ega ma üksi olnud!” Köhatab vahepeal ja lisab: “Igaüks võis seda teha. Kui te arvate, et mina tegin, siis tõestage seda!”

Tädi lausub: “Ma ei saa seda tõestada, sest ma ei näinud. Tean vaid, et sina mängisid enne minu akende all. Tunnista parem üles!”

Kuldar paneb käe suu ette ja pobiseb:

“Teie tahate, et ma tunnistaksin üles, kuigi ma pole süüdi! Ei noh, tore küll!!!”

3. Vasta küsimustele.

- Millega Kuldar ja Raul oma aega viitsid?
- Kes lõi akna katki?
- Miks Raul ära jooksis?
- Kuidas Raul oleks pidanud käituma?
- Kuidas suhtles Kuldar tädiga?
- Mis näitab, et Kuldar valetab?
- Kuidas oleksid pidanud poisid loo lahendama?

4. Loe väide teksti kohta. Märki õigesse lahtrisse ristike.

	Õige	Vale
Raul lõi tädi akna katki.		
Kuldar punastab, sest tal on piinlik valetada.		
Tagasi-ajamine näitab valetamist.		
Kuldar tunnistas oma süü üles.		
Valetamist näitavad poisi jutt ja keha-märgid.		

5. Kirjuta valetamist reetvad kehakeele märgid. Abiks on eelnev tekst.

suu katmine käega, silma vaatamine, nina puudutamine, käte näitamine, sage silmade pilgutamine, käte peitmine selja taha

.....

.....

.....

.....

6. Rollimäng. Kuidas saab ema teada, et Ats valetab?

- Õpetaja mängib Atsi rolli. Valige klassist ema osatäitja.
Ema püüab Atsi valet paljastada ja mõjutada, et poiss räägiks tõtt.
Ats valetab emale.
Kuulajad jälgivad Atsi kehakeelt.
- Mängige lugu läbi.
Ema: “Kes andis sulle raha krõpsude ostmiseks?”
Ats: “Me mängisime vennaga õues ja leidsime värava juurest.”

- Emale abiks. Küsi küsimusi:
Kellega sa mängisid?
Kus te mängisite?
Kus raha oli?
Kui palju raha te leidsite?
Kes raha endale sai?
Kas vend ei tahtnud üldse raha?
Miks te raha endale jätsite?
Kas sa tunnistad oma vale üles?
Kuidas sa tegelikult raha said?”
- Kuulajale abiks. Märgi ristiga, kui näed valetamise kehakeele märke.

- suu katmine käega
- silmade sage pilgutamine
- käte peitmine selja taha

Kas Ats valetas? .....

Kas ema teab seda? .....

Kas Atsi vale tuli välja? .....

7. Valetamise mitu nägu. Loe.

Kaisa sai matemaatika kontrolltöö hindeks kahe. Kaisal on õpetajaga kokku lepitud, et neljapäeval läheb tüdruk kontrolltööd uuesti tegema. Kodus tahtsid pereliikmed teada, kuidas tal läks.

Valetamine on vale jutu rääkimine ja tõe varjamine.

Ema: “Kaisa, kuidas sul matemaatika kontrolltöö läks?”

Kaisa: “Väga hästi! Ma sain nelja!”

Mittevastamine on vastamisest kõrvale-hiilimine.

Isa: “Kaisa, kuidas sul matemaatika kontrolltöö läks?”

Kaisa: “Oota, keegi on vist ukse taga. Ma lähen vaatan, kes seal on.”

Pooltõde on see, kui räägid tõtt, aga osa jätab enda teada.

Isa: “Kaisa, kuidas sul matemaatika kontrolltöö läks?”

Kaisa: “Ma alles hakkas seda neljapäeval tegema”. Kaisa jätab ütlemata, et neljapäeval läheb ta kontrolltööd juba teist korda tegema.

Hädavale on see, kui sa ei saa mingil põhjusel päris tõtt rääkida, sest see võib kellelegi kahju teha.

Vanaema: “Kuidas sul matemaatika kontrolltöö läks?”

Kaisa sai kontrolltöö hindeks kahe. Vanema on väga haige ja Kaisa ei taha teda kurvastada. Pealegi on tüdrukul ju õpetajaga juba kokku lepitud, millal kontrolltöö hinnet parandama minna. Ta ütleb vanaemale: “Ära muretse, kõik on korras.”

8. Märki ristiga, millised vanasõnad käivad tõe ja vale kohta.

- Valel on lühikesed jalad.
- Kaks kõva kivi ei jahvata head jahu.
- Kes kord on valetanud, seda enam ei usuta.
- Käbi ei kuku kännust kaugele.

9. Kuidas neid vanasõnu mõista? Arutle kaaslastega.

Süüteo ülestunnistamine ja vabandamine

1. Loe.

Eleriini kodus on suur sagimine. Pere sõidab Soome tädile külla. Eleriin proovib kleiti ja valib sinna juurde sobivaid kingi.

Siis hüüab ema: “Eleriin, mis mu pärlikeega juhtus?” Eleriin tunneb, kuidas ta muutub näost punaseks. Paari päeva eest proovis ta keed ja see läks katki. Tüdruk ei taha emale öelda, et temal õnnetus juhtus. Ta ütleb: “Pole aimugi! Miks sa minu käest küsid?”

Ema vaatab Eleriinile silma ja saab aru, et laps valetab. Ema ütleb: “Olen sul lubanud oma ehteid proovida. Olen sind usaldanud!”

Eleriin on emaga alati hästi läbi saanud. Nüüd on tal piinlik, et ta valetas emale. Eleriin tunnistab: “Emme, ma proovisin su pärleid ja need läksid katki!”

Ema vastab: “Tubli, et sa nüüd üles tunnistad!” Eleriin hakkab nutma: “Kui järgmine kord midagi juhtub, kas sa arvad, et mina tegin?” Ema vastab: “Ei arva. Kui järgmine kord midagi juhtub, räägi mulle kohe.”

Eleriin tunneb, et peab ema ees vabandama: “Mul on kahju, et ma su pärlid ära lõhkusin. Anna andeks, et ma kohe ei rääkinud.”

2. Vasta küsimustele.

- Kuhu hakkas Eleriin perega sõitma?
- Mis oli juhtunud Eleriini ema pärlikeega?
- Miks Eleriinil ema ees piinlik on?
- Mille tunnistab Eleriin emale üles?
- Mida Eleriin emale vabanduseks ütleb?

3. Jooni tekstis eri värvidega kohad, mis näitavad, et

- Eleriin ei taha tunnista oma süüd
- Eleriinil on piinlik, et ta valetas
- Eleriin kardab, et teda hakatakse järgmine kord kahtlustama
- Eleriin vabandab ema ees

Julged teha, julge tunnista!

4. Pane sündmused õigesse järjekorda.

- Eleriin proovib ema pärlikeed.
- Eleriin tunnistas üles pärlite lõhkumise.
- Pärlikee puruneb.
- Ema andestab Eleriinile valetamise.
- Tüdruk varjab oma tegu ema eest.
- Ema kahtlustab Eleriini pärlikee lõhkumises.
- Eleriin vabandab ema ees.
- Eleriin tunneb, et valetada on väga piinlik.

PEA MEELES!

Kui oled teinud midagi lubamatut – kellelegi midagi halvasti öelnud või haiget teinud –, siis on vajalik oma viga tunnista.

Vea tunnistamise juurde käib ka vabandamine.

Vabandamine näitab, et oled mõistnud oma vale käitumist ning sa kahetsed, et nii tegid. Kui vabandad, on teisel kergem sulle andeks anda.

5. Millisel juhul sa vabandad? Kirjuta punktiirile.

lõhkusin sõbra ratta ära, kastsin lilli, helistasin isa telefoniga emale, pesin nõud ära, sodisin kooli seina täis, varastasin pinginaabrilt raha, narrisin sõpra, sõin salaja kriiti, panin pinginaabrile jala ette, tõin sõbrale kommi, ülbitsesin emaga

.....
.....
.....

6. Vali eelmisest harjutusest üks olukord. Kuidas oleks võimalik süüd heastada?

Olukord: .....

Millised olid selle teo tagajärjed?

.....

Kuidas on võimalik süüd heastada?

.....

7. Harjuta vabandamist. Lõpeta laused.

- Lõhkusid kogemata sõbra ratta ära.

Anna andeks, et ma .....

.....

- Unustasid pinginaabri CD koju.

Mul on kahju, et ma .....

.....

- Läksid emaga tülli ja löid ukse pauguga kinni.

Ma mõtlesin järele ja .....

.....

- Sodisid kooli seina täis.

Tegin valesti, et .....

.....

Olen iseseisev

1. Loe.

Aleksei vanem vend Maksim õpib kutsekoolis ehitajaks. Ta elab juba teist aastat kutsekooli õpilaskodus. Maksim käis suvel tööl. Enne uue õppeaasta algust ostis vanem vend endale suvise teenistuse eest uue arvuti. Aleksei käis Maksimil pühapäeval külas. Maksim näitas talle õpilaskodu, oma tuba ja lubas arvutis mängida.

Nüüd istub Aleksei kodus elutoas diivanil ja mõtleb: “Küll Maksimil on ikka hea. Ta võib istuda arvutis nii kaua, kui tahab. Magama võib minna siis, kui tahab. Keegi ei õienda tema kallal. Tahan ka kodust ära minna. Kodus muud polegi kui *Aleksei, korista tuba ära ja Aleksei, vii prügikast välja*. Tõeline orjapõlv!”

Aleksei ohkab, tõuseb ja jalutab kööki. “Ema, kas täna süüa ka saab?” küsib poiss. Järsku taipab Aleksei, et Maksimil pole kellegi käest süüa küsida. Iseseisev elamine tähendab ka palju kohustusi.

2. Vasta küsimustele. Arutle kaaslastega.

- Kus Aleksei vanem vend õpib?
- Kus Maksim elab?
- Mida Aleksei Maksimil külas käies nägi?
- Kui vana võib Maksim olla? Mille järgi sa seda arvad?
- Miks Aleksei arvab, et Maksimi elu on hea?
- Kas Aleksei võiks ka omaette elada? Mille järgi sa seda arvad?

**Kuigi sa oled juba suur, vajad sa mõnikord ikkagi teiste abi.
Päris üksi ei saa keegi hakkama, isegi mitte täiskasvanud.**

3. Milliste tegevuste juures vajad teiste abi? Tõmba joon alla.

riidesse panemine, rattaga sõitmine, ujumine, pesu pesemine, raha teenimine, nõude pesemine, raamatu lugemine, poes käimine, bussiga sõitmine, õppimine, söögi tegemine, arvuti kasutamine, arsti juures käimine, joonistamine

4. Milliste tegevustega saad ise hakkama? Vali eelmisest loetelust ja kirjuta teabekaardile. Lisa ise juurde.

5. Kas saad ise kõigega hakkama? Vali sobiv vastus.

1. Ärkan hommikul

- ise
- mind äratatakse

2. Teen ostu-nimekirja

- ise
- mulle öeldakse, mida poest tuua

3. Ostan riideid

- omateenitud raha eest
- mulle antakse raha

4. Koristan oma tuba

- ise, kui vaja on
- siis, kui keegi ütleb, et peab koristama

5. Söön tavaliselt kodus toitu, mille

- ise tegin
- keegi valmis tegi

6. Pesen hambaid

- ise iga päev
- siis, kui keegi meelde tuletab

• Loe kokku, mitu vastust on “ise” ja mitu vastust on teiste inimestega seotud.

• Otsusta, kas saad iseseisvalt elus hakkama.

Ma arvan, et olen valmis / ei ole valmis üksi hakkama saama, sest .....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Mida on iseseisvaks eluks vaja? Arutle kaaslastega. Kirjuta.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Mõtle, miks omaette elada on hea või raske. Kirjuta.

Tahaksin omaette elada, sest ...	Ma ei tahaks omaette elada, sest ...

KORDAMINE

Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega

Ühiste tegevuste kaudu õpitakse iseend ja teineteist kõige paremini tundma. Osale aktiivselt suhtlemis-mängudes ja sa saad harjutada küsimuste küsimist, teiste kuulamist ja tähelepanelikkust. Veel saad sa teada, mille poolest sa oled oma klassikaaslastega sarnane ja mis teeb sind teistega võrreldes eriliseks.

1. Mäng. Loe laused läbi. Leia iga lause juurde sobiva klassikaaslase nimi.
Kirjuta.

Tal on õde.	Tal on pikad juuksed.	Tal on kodus loom.
Ta elab kooli lähedal.	Talle meeldib hommikul kaua magada.	Talle meeldib sportida.

Bingo kontroll

Õpetaja loeb väite ette. Need, kelle kohta väide kehtib, tõstavad käe püsti. Igaüks kontrollib, kas lahtrisse kirjutatud nimi on õige. Iga õige vastus annab punkti. Bingo võidab see, kellel on kõige rohkem erinevaid ja õigeid nimesid.

Sain *Bingo* eest ..... punkti.

2. Pärast mängude mängimist vasta küsimustele.

- Kelle kohta said *Bingos* teada midagi, mida varem ei teadnud? .....
Mis see oli? .....
- Kelle sünnipäev sulle meelde jäi? .....
Millal see on? .....
- Mille järgi said teada, et sulle soovitakse palli visata? .....
.....
- Mille poolest sa oled oma klassikaaslastega sarnane? .....
.....
Mis muudab sind eriliseks? .....
.....
- Mida pidite tegema, et õhupall kogu aeg õhus oleks?
.....

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

ISBN 978-9949-487-93-6

9 789949 487936